

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет природокористування
Факультет управління, економіки та права
Кафедра міжнародних економічних відносин та маркетингу

Кваліфікаційна робота
освітнього ступеня Бакалавр

на тему: Міграційні процеси Європейського Союзу та роль
України в них

Виконала: студентка IV курсу, групи Мев-41

Спеціальність 292 «Міжнародні економічні

відносини»

(шифр і назва спеціальності)

Лизун Вікторія Андріївна

(прізвище, ім'я, по батькові студента)

Керівник: Булик Оксана Богданівна

(Прізвище та ініціали)

Рецензент: Микуляк Олеся Володимирівна

(Прізвище та ініціали)

Дубляни 2024

УДК 314.15:061.ЄС]:(477)

Кваліфікаційна робота бакалавра: 59 с. текстової частини, 16 рисунків, 9 таблиць, 64 джерел, 3 додатки.

Міграційні процеси Європейського Союзу та роль України в них. Лизун В.А. Кваліфікаційна робота. Кафедра міжнародних економічних відносин та маркетингу Дубляни, Львівський НУП, 2024.

Розглянуто сутність та причини виникнення трудової міграції, вивчено мотиви та особливості міжнародних трудових міграцій, а також методологію досліджень цього явища.

Проаналізовано соціально-економічні умови, що сприяють формуванню міжнародної трудової міграції, проведено оцінку міграційних потоків з України до країн ЄС та розглянуто світові тренди та наслідки трудової міграції.

На основі проведеного аналізу запропоновано механізми регулювання міграційних потоків в Україні та ЄС, розглянуто трансформацію трудових ринків під час російської агресії.

АНОТАЦІЯ

У роботі детально досліджується динаміка міграційних потоків у ЄС протягом останніх десятиліть, визначаються основні фактори, що впливають на їх характер та обсяг. Велика увага приділяється ролі України в контексті європейських міграційних процесів, аналізуються стратегії та політики ЄС у сфері міграції та їх вплив на українських мігрантів. Проаналізовано причини, що спонукають індивідів до виїзду за кордон у пошуках робочих можливостей, а також висвітлено наслідки цього явища. Розглядаються ключові аспекти інтеграції українських мігрантів у країни Європейського Союзу, включаючи адаптаційні процеси, доступ до ринку праці, освіти та медичних послуг. Робота також розглядає можливості та перспективи співпраці між Україною та Європейським Союзом у сфері міграції, а також вирішення спільних проблем та викликів.

Ключові слова: міграційні процеси, трудова міграція, Європейський Союз, політика регулювання, глобалізація, наслідки та тенденції міграції

ABSTRACT

The work examines in detail the dynamics of migration flows in the EU during the last ten years, identifies the main factors affecting their nature and volume. Much attention is paid to the role of Ukraine in the context of European migration processes, the strategies and policies of the EU in the field of migration and their impact on Ukrainian migrants are analyzed. The reasons that encourage individuals to go abroad in search of work opportunities are analyzed, and the consequences of this phenomenon are highlighted too. Key aspects of the integration of Ukrainian migrants into the countries of the European Union are considered, including adaptation processes, access to the labor market, education and medical services. The work also examines the possibilities and prospects of cooperation between Ukraine and the European Union in the field of migration, as well as solving common problems and challenges.

Keywords: migration processes, labor migration, European Union, regulatory policy, globalization, consequences and trends of migration

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	8
1.1. Суть, види міграційних процесів та причини виникнення.....	8
1.2. Особливості міжнародних трудових міграцій.....	12
1.3. Механізм регулювання міграційних процесів.....	18
2. АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ ДО ЄС.....	21
2.1 Оцінка міграційних процесів у ЄС та роль України в них.....	21
2.2 Вплив російської агресії на міграційні процеси ЄС.....	29
2.3. Світові тренди трудової міграції до ЄС.....	36
3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ ТА ЄС.....	44
3.1. Вплив національної політики на зовнішні міграційні процеси.....	44
3.2. Глобальні наслідки розвитку міграційних процесів.....	50
3.3. Напрями вдосконалення законодавчого регулювання міжнародної трудової міграції в Україні та ЄС.....	57
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	69
ДОДАТКИ.....	77

ВСТУП

Міжнародна міграція впливає на населення, змінює його демографічні характеристики, а також національний і релігійний склад. Наслідки міграції розглядаються у контексті політичної, економічної та соціальної безпеки. Трудова міграція має величезний вплив на глобальну політичну та соціально-економічну ситуацію, ставши важливим фактором економічного розвитку протягом останніх десятиріч. Вивчення причин і наслідків міжнародної трудової міграції є ключовим для розширення нашого розуміння глобалізації.

Учені різних галузей, таких як економіка, політологія, соціологія, право та демографія, зверталися до цього питання, намагаючись пояснити, чому люди віддають перевагу добровільній міграції і залишають свою батьківщину. Дослідження міжнародної трудової міграції стали предметом уваги великої кількості вчених як з-за кордону, так і в Україні, оскільки міграційні питання турбують всю світову спільноту. У літературі про трудову міграцію переважає тема мікроекономіки, яка стверджує, що індивіди, що розглядають міграцію, є раціональними суб'єктами, які максимізують свою корисність, уважно враховуючи потенційні витрати та вигоди від переїзду з країни походження.

ЄС, як велика економічно-політично-соціальна система, має бути готова реагувати на кризові ситуації та мажорні обставини зі стійкістю та гнучкістю, знаючи, що різні типи криз вимагають різноманітної відповіді. Завдання, яке стоїть перед ЄС та його державами-членами, продовжуючи задовольняти нагальні потреби, полягає в тому, щоб побудувати систему, яка керує та нормалізує міграцію на довгострокову перспективу та яка повністю ґрунтується на європейських цінностях та міжнародному праві.

Метою кваліфікаційної роботи є поглиблення теоретичних положень щодо специфіки міжнародних міграцій в умовах глобалізації, визначення світових тенденцій і факторів впливу, розробка рекомендацій щодо вдосконалення механізмів регулювання в Україні та ЄС.

Для досягнення цієї мети були поставлені та вирішені такі завдання:

- ❖ пояснити сутність та визначити основні мотиви міжнародної трудової міграції;
- ❖ обґрунтувати особливості міжнародних трудових міграцій на сучасному етапі глобалізації;
- ❖ окреслити соціально-економічні фактори впливу розвитку міжнародної трудової міграції;
- ❖ оцінити міграційні потоки з України до країн ЄС;
- ❖ аналізувати світові тенденції трудової міграції до ЄС;
- ❖ обґрунтувати глобальні наслідки міграційних процесів;
- ❖ проаналізувати регулювання міжнародної трудової міграції в Україні та ЄС;
- ❖ охарактеризувати напрями вдосконалення національної міграційної політики.

Об'єктом дослідження є міграційні процеси та світові тенденції регулювання.

Предметом дослідження виступає аналіз особливостей міграційних процесів у Європейському Союзі та визначення ролі України як країни походження та транзиту мігрантів у цих процесах.

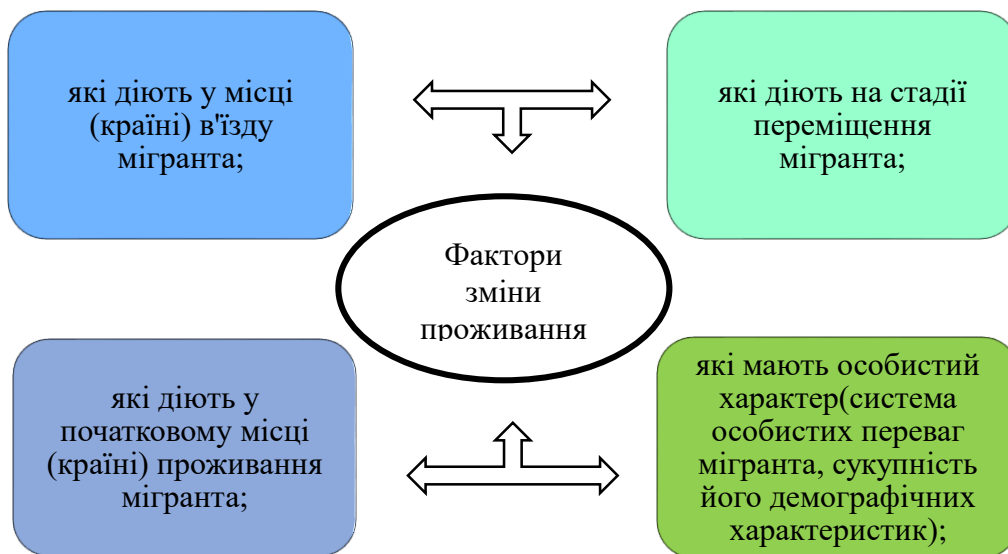
Інформаційною базою дослідження стали наукові праці відомих українських і закордонних науковців, монографічні і періодичні видання, матеріали всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференцій, статистичні матеріали Євростату, Світового Банку, глобальної платформи даних та бізнес-аналітики Statista, матеріали Міжнародної організації праці і представництва Міжнародної організації із міграції.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

1.1. Суть, види міграційних процесів та причини виникнення

Переміщення населення в усі часи було і є зараз безсумнівно природним явищем. Зростання міграційного явища є одне з найважливіших проблем для розвинутого світу та його частини, що розвивається. Це пов'язано з економічною мінливістю. Глобалізація, культурні та моральні зміни, а також розширення масштабів бідності і міжнародних або етнічних конфліктів певною мірою впливають на міграцію. Вона може посилюватися, зокрема, через погіршену економічну ситуацію за місцем проживання (економічні міграції) або політичної ситуації (політичні міграції). У той же час міграція є важливою в економічному розвитку багатьох держав, тому що вона розподіляє робочу силу з країн з її надлишком в країни, де її недостатньо і, відповідно, де присутній зростаючий попит на ресурси людської праці. Термін «міграція» походить від латинської та утворюється з «migratio», що значить «переселяюся» [1, с. 471]. Визначити термін «мігрант» не легко. Вважається, що перше наукове визначення поняття «міграція» зробив у своїй праці у 1885–1889 рр. англійський учений Ернест Равенштейн [2]. Його означення просто зрозуміти: міграція – це «постійна або тимчасова зміна місця проживання людини», «неперервний процес», на який впливає дія чотирьох головних факторів. Ці фактори зображено на рис. 1.1.

Використовуючи цей термін, не зовсім зрозуміло, що він означає. Хоча традиційно під міжнародною міграцією мається на увазі переміщення з однієї країни до іншої у пошуках місця постійного проживання або довготривалого розташування. Нині її розуміють у ширшому понятті, що містить багатоманітні види та форми рухів населення, маючи здатність переходити з одного в інший. Отож, зміст терміну «міграція» залежить від специфіки вибору і відповідного періоду часу його здійснення. Для формулювання дефініції «міграція» є необхідним фактор зміни людиною місця проживання.

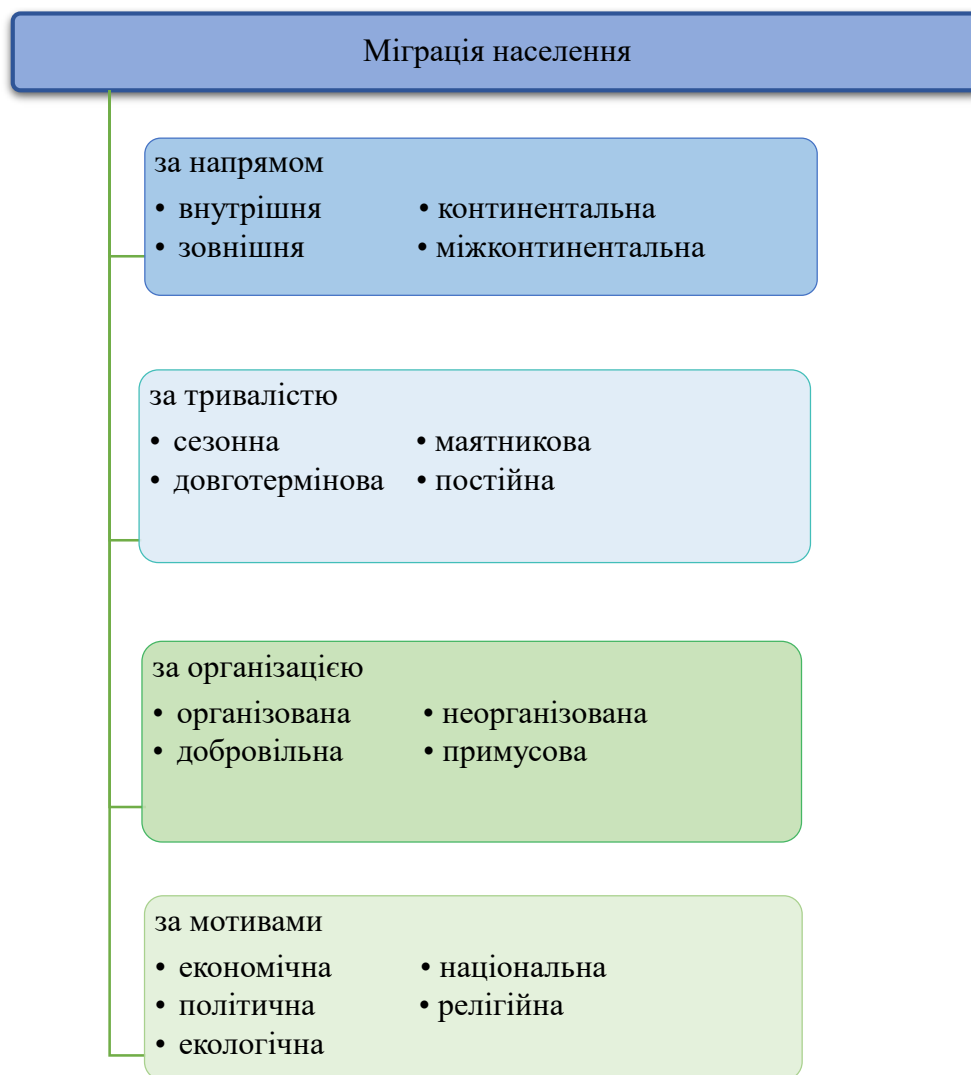
Рис 1.1. Фактори, що спричиняють процес зміни проживання

Джерело: сформовано автором на основі [2]

Деякі дослідники визначають міграцію як полімотивоване суспільне явище, зумовлене жагою до задоволення потреб; що існує в наслідок мобільності людини та здійснюється як у фізичному, так і у віртуальному просторі. Проте до міграцій не відносяться рухи, які не зумовлюють ніяких змін в особистісних соціальних відносинах і практично не чинять прямого впливу ні на саму особу, ні на оточення, як у місці виїзду, так і приїзду (тобто туристичні, рекреаційні подорожі, короткотривалі візити у гості чи поїздки для відпочинку) [3].

Міграція населення складається з міграційних потоків, які належать до певного часу й території. Міграцій залежно від місця, ролі в природі та суспільстві, сфери прояву, векторів чи шляхів розповсюдження актуалізується та розподіляється науково-методичними методами. Класифікація міграцій – це певний порядок міграційних розсіяних фактів про соціально-природні переміщення (рис.1.2). Без неї неможливе відтворення аналізу та синтезу даних про типи існуючих у природі та соціумі переміщень.

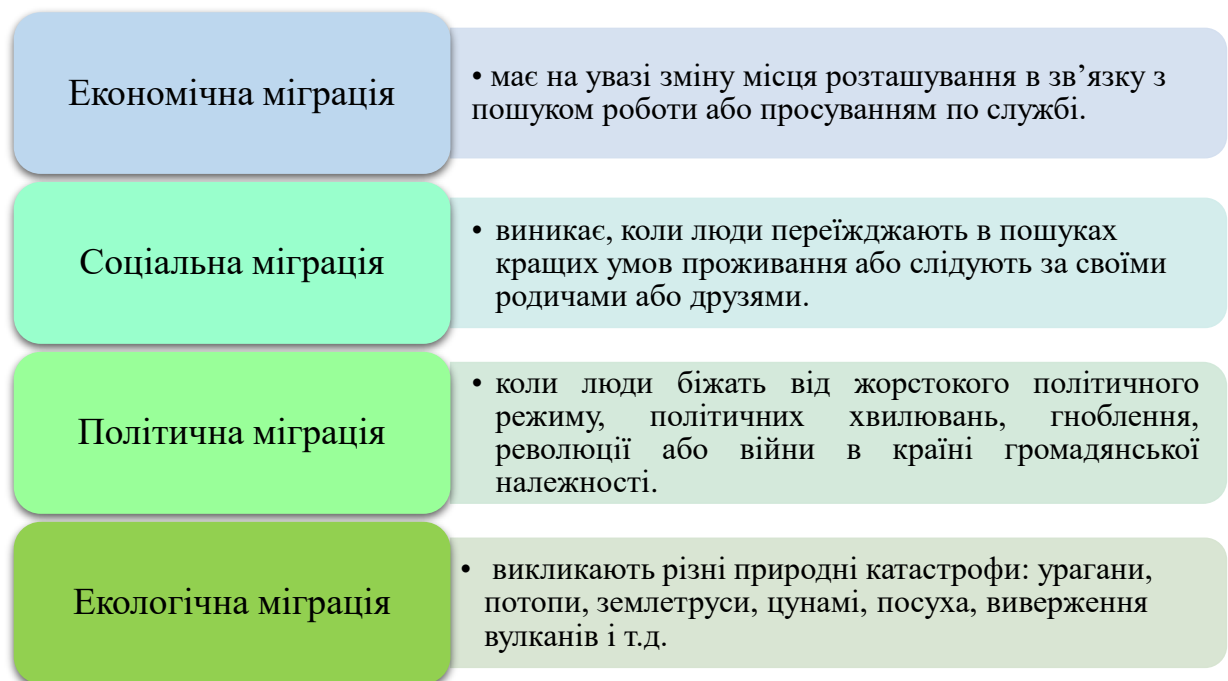
Рис. 1.2. Класифікація міграції населення за ознаками

Джерело: сформовано автором на підставі [4]

Міжнародна організація з міграції (МОМ) [5] дає таке визначення терміну «мігрант»: «такий, що стосується всіх випадків, коли рішення про міграцію приймається добровільно для особистої зручності без впливу зовнішнього примусового фактору». МОМ відзначає важливість врахування умовної відмінності між самовільними і примусовими мігрантами. Добровільна міграція характеризується покиданням своєї домівки за особистим бажанням, здебільшого у зв'язку з так званими «факторами тяжіння». До прикладу, кращі умови для розвитку кар'єри, навіть у випадку обмеженості варіації вибору. Вимушена міграція зумовлюється в більшості такими «факторами тяжіння», як переслідування, війна або голод, захист від порушень своїх основоположних прав. Слід відзначити, що також можливий

одночасний вплив декількох факторів тяжіння і відштовхування. Наприклад, мігранти з економічним мотивом вважатимуться вимушеними, якщо вони переміщуються внаслідок порушення їх економічного права.

У спеціалізованій літературі класифікацію за мотивами найчастіше зустрічається пов'язаною з розповсюдженням глобалізації та інтенсивним зближенням національних економік. Наприклад, такі міжнародні договори про вільну торгівлю, як Північноамериканська угода про вільну торгівлю (НАФТА), Європейська асоціація вільної торгівлі (ЄАВТ) та інші мають значний прояв серед чинників економічної міграції [6, с. 8].

Рис. 1.3. Характеристика мотивів міграції

Джерело: розроблено автором на підставі [6]

Кожен мігрант має власні мотиви, які впливають на його рішення змінити країну проживання (рис. 1.3). Однак можна виділити загальні та типові причини міграції, які найбільше впливають на процес зміни місця проживання та роботи (табл.1.1). Інколи визначити основну причину переїзду важко, оскільки мігранти часто керуються комплексом різних мотивів і чинників. Також початкові мотиви міграції можуть еволюціонувати з часом. Наприклад, початковий переїзд заради роботи може в подальшому спровокувати мігранта залишити країну через сімейні або соціальні обставини.

Глибоке розуміння індивідуального контексту та життєвого шляху мігрантів є важливим для повноцінного аналізу та вирішення питань, пов'язаних з міграцією.

Таблиця 1.1

Основні фактори впливу на міжнародну міграцію

Економічні	➤ невисокий рів. доходу, що позбавляє повноцінного життя людей;
	➤ збільшення безробіття і негідне соцзабезпечення у рідній країні;
	➤ невідповідності в умовах проживання;
Неекономічні	➤ соціальні чинники (шлюб з іноземцем, возз'єднання сімей тощо);
	➤ природні та екологічні чинники;
	➤ освіта;
	➤ фактори медичних потреб;
	➤ військові (військові дії на території проживання) та фактори безпеки тощо.
	➤ відсутність перспектив в особистій реалізації;
➤ релігійні причини.	

Джерело: розроблено автором за [7, с. 234]

Отже, міграційний процес має не однозначний характер, причини і мотиви, а також виступає в різних стандартно визначених формах. Соціальний прояв міграційних рухів сьогодення відзначається своєю специфікою, яка обумовлюється глобалізацією та світовими інтеграційними процесами. При посиленій імміграції, це спричиняє до перетворень в суспільствах розвинутих країн світу і зумовлює утворення та розвиток конфліктів ідентичностей (культурних, релігійних, правових, гендерних тощо).

1.2. Особливості міжнародних трудових міграцій

У кінці XX століття і на початку XXI століття міжнародна трудова міграція стала значущою частиною глобалізаційних процесів у світовій економіці. Міграційні процеси існували протягом усієї історії людства, проте зараз мають найбільший впливу на економічну, політичну та соціальну, та на культурну сферу країн, звідки та куди мігрують люди. На даний час у світовому середовищі найбільша кількість міжнародних мігрантів, ніж коли-

небудь раніше. У світі існує багато різних видів міграції, найпоширенішим з яких є трудова міграція. Варто окреслити її відмінності. Загалом міжнародна міграція населення – це відповідно переміщення людей у міжнародному територіальному вимірі у пошуках нового місця для постійного проживання, а міжнародна трудова міграція – це теж переміщення у міжнародному просторі, однак з іншою метою, а саме пошуку місця роботи, і не змінюючи свого місця постійного проживання [8, с. 375-379].

В останні роки можемо спостерігати ріст кількості країн-походження та призначення трудової міграції. Три головні чинники, що надалі підтримують ці міграційні процеси, є демографічні коливання та потреби ринку праці у більшості промислових країнах, безробіття, наслідки кризи у країнах з низьким розвитком та встановлені сімейні, культурні та історичні зв'язки між державами [9, с. 1-2]. Найінтенсивніше переселення трудових мігрантів здійснюється між країнами Європи, Африканського материка, Північної та Південної Америки, Південно-Східної та Західної Азії. У кінці 90-х років нараховувалось близько 125 млн. осіб мігрантів у світі., що складало на той час біля 2% населення планети [10, с. 117].

Дослідники нашої теми стверджують, що суб'єктивною причиною міжнародної міграції трудових ресурсів є визначення її доцільності відповідним суб'єктом, яке сильно залежне від характерних особливостей мігранта, регіональних факторів, національної політики країн-походження і призначення, а також від соціуму, в якому він працює [11, с.3].

Міжнародна організація з міграції в залежності від тенденцій міграції групує усі країни світу за трьома основними напрямками: країни-донори (країни походження емігрантів); країни проміжної дислокації (транзитні країни) та країни-реципієнти (країни, що приймають іммігрантів до себе) (МОМ, 2020). Відповідно до даних ООН, найбільшими країнами-донорами міграційних потоків є Індія (15,6 млн. осіб); Мексика (12,3 млн. осіб); російська федерація (10,6 млн. осіб); КНР (9,5 млн. осіб); Сирія (8 млн. осіб); Бангладеш (7,2 млн. осіб); Пакистан (5,9 млн. осіб) [12, с. 81]. Найбільшими

країнами – реципієнтами є США (51 млн. осіб); Німеччина та Саудівська Аравія (по 13 млн. осіб); російська федерація (12 млн. осіб); Великобританія (10 млн. осіб); ОАЕ (9 млн. осіб); Франція, Канада та Австралія (по 8 млн. осіб на кожну країну) [12, с. 81].

Сучасна трудова міграція відзначається характерною особливістю - існування двох напрямків потоків, що дозволяє тій самій країні виступати як донором і реципієнтом. Такий подвійний характер потоків робочої сили визначає різні аспекти та взаємовідносини, які можуть існувати в контексті трудової міграції. Наприклад, США та Велика Британія відносяться до головних країн-реципієнтів у світі, але разом з тим також є донорами для окремих країн (США донор для Канади, Велика Британія - для Австралії) [13, с. 209].

Кожна зі сторін, учасниця процесу обміну трудовими ресурсами, прагне отримати конкретну вигоду. У цілому, міжнародна міграція сприяє глибшому розвитку глобалізації та багатьох країн. Це обумовлено перерозподілом робочої сили, ротацією кадрів, обміном виробничим досвідом, збільшенням попиту на трудові ресурси та підвищенням конкурентоспроможності національних економік. В результаті відбувається прогрес у всіх галузях виробництва та технологій [14, с. 74]. Розгляд іноземних трудових мігрантів як важливого джерела для задоволення потреб економіки конкретної країни визначається, насамперед, структурою її трудових ресурсів. Мігранти виступають як важлива складова у формуванні трудових ресурсів, особливо у випадках, коли власних робочих сил на внутрішньому ринку праці не вистачає. При цьому наслідки залучення мігрантів можуть впливати на економічний та соціальний ландшафт країни як позитивно, так і негативно (табл. 1.2.)

Таблиця 1.2

Наслідки міжнародної трудової міграції

Сфера	Позитивні наслідки	Негативні наслідки
Економічний аспект	<ul style="list-style-type: none"> - зниження рівня безробіття ; - притік коштів через перекази з-за кордону; - накопичення капіталу в трудових мігрантів; - ріст товарообігу між країнами переміщення мігрантів. 	<ul style="list-style-type: none"> - нестача спеціалістів на ринку праці; - спад споживчого попиту; - скорочення податкових надходжень; -ріст цін на товари і послуги на національному ринку.
Людський капітал	<ul style="list-style-type: none"> - накопичення нових знань та досвіду мігрантами; - мотивації до здобуття освіти та вивчення іноземних мов для майбутніх мігрантів. 	<ul style="list-style-type: none"> - відплив людського капіталу; - погіршення якості робочої сили (як наслідок попереднього); - реадаптація після повернення.
Соціально-демографічний аспект	<ul style="list-style-type: none"> - покращення рівня життя сімей мігрантів. 	<ul style="list-style-type: none"> - відчутність нерівності серед суспільства; - старіння населення; - руйнування сімей.
Культура	<ul style="list-style-type: none"> - утворення нових спільних культурних цінностей і норм; - розвиток відкритого і прогресивного суспільства внаслідок перебування у більш розвинених країнах. 	<ul style="list-style-type: none"> - втрата автентичності власних традицій та культури; - відтік «мізків» (високоінтелектуальної частини населення).

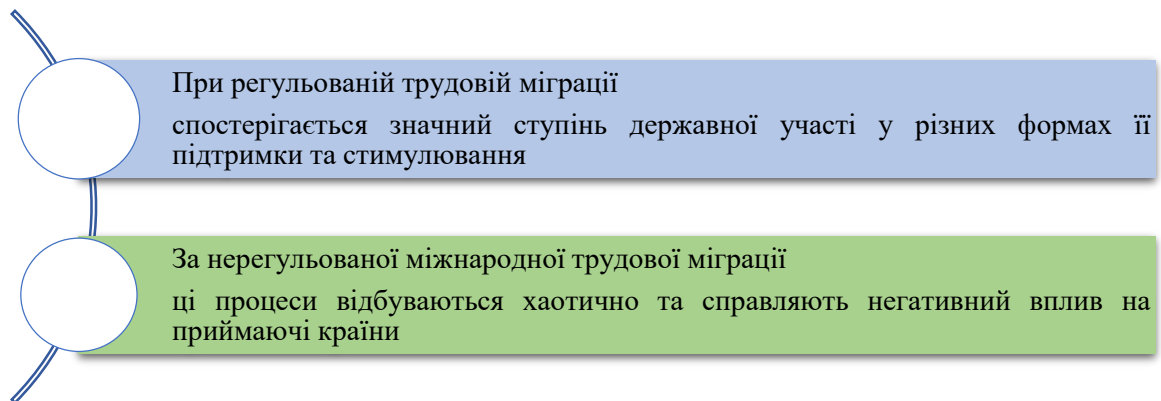
Джерело: розроблено автором на основі [11]

Оскільки мігранти переважно належать до групи людей молодого або середнього віку, міжнародна міграція трудових ресурсів може виступати частковою або повною компенсацією для природного зменшення населення «старіючих» країн Центральної Європи. Це пояснюється тим, що середній вік мігрантів є молодшим порівняно з корінним населенням країни-донора трудових ресурсів, і вони також характеризуються вищою народжуваністю в своїх сім'ях. Таким чином, міжнародна міграція трудових ресурсів може вирівнювати демографічні тенденції та зробити позитивний вклад у динаміку населення країн Центральної Європи.

У світовій економіці міграція робочої сили не лише сприяє вирівнюванню умов праці, рівня зайнятості та доходів населення, але й загострює протиріччя між країнами та всередині них. Все більше країн залучаються до цих процесів, одночасно зростає потік нелегальної міграції.

Тому виникає потреба у регулюванні світового ринку праці на національному та міжнародному рівнях, що активно впроваджують розвинені країни. Це свідчить про необхідність розробки міграційної політики, яка б забезпечувала відповідність кваліфікації мігрантів вимогам ринку праці. В світлі євроінтеграційних прагнень з одного боку, та з іншого боку – загроз її національній безпеці, і виїзду за кордон економічно активного населення, – Україні безперечно необхідні нові підходи регулювання міграційних процесів.

Роль держави є ключовою для забезпечення ефективності та справедливості процесу переміщення трудових ресурсів. Держави взаємодіють на різних рівнях, використовуючи різноманітні інструменти та політики для управління міграційними потоками. Залежно від ступеня державного регулювання міжнародна трудова міграція може бути регульованою та нерегульованою (рис.1.4).

Рис. 1.4. Види трудової міграції

Джерело: розроблено автором на підставі [6, с. 18]

Отже, хоча розміри сучасної трудової міграції є меншими порівняно із значущим переселенням народів у минулому, її вплив значний завдяки високій територіальній концентрації та специфіці використання праці мігрантів. Ця міграція відіграє ключову роль у міжнародних економічних відносинах, служачи засобом міждержавного перерозподілу робочої сили в глобальному господарстві.

1.3. Механізм регулювання міграційних рухів

Поняття «регулювання міжнародної трудової міграції» охоплює регулювання процесів міждержавного переміщення осіб із метою працевлаштування і, відповідно, усіх проблемних аспектів, що супроводжують ці процеси [15, с. 180]. Для кращого розуміння цього поняття виділяють шість підходів концептуального трактування (додаток А). Регулювання міжнародної трудової міграції є складним процесом, оскільки на нього впливають багато факторів та є задіяними інтереси різних сторін. Серед таких: стан економіки, участь країн у міжнародних організаціях та ініціативах, географічне розташування країн та їхні географічні особливості, умови отримання робочих віз та працевлаштування, попит на працю, демографічні зміни та структура населення, міграційна політика та законодавство, політична стабільність та безпека в країні-реципієнті, тощо.

Деякі дослідники [14, с. 180] вказують, що механізм регулювання міжнародної трудової міграції містить три рівні: національний (державна міграційна політика), міжнародний та інтеграційний. На національному рівні регулювання міжнародною трудовою міграцією реалізується у здійсненні державної міграційної політики, яка є складовою соціально-економічної політики країни й окреслює визначення режиму перетину національних кордонів громадянами та іноземцями, установлення умов перебування іноземців та умови їх доступу до працевлаштування. Основним напрямом проведення державної міграційної політики є регулювання зовнішніх міграційних процесів з метою захисту національних інтересів, у тому числі поліпшення демографічної ситуації, підвищення рівня життя населення та забезпечення трудовими ресурсами. Зважаючи на те, що міграційні процеси є достатньо важливим фактором впливу на демографічну ситуацію, формування національного й регіональних ринків праці, то державі необхідна конкретно визначена міграційна політика, яка б успішно вирішувала щоденні проблеми міграції та мала вплив на її причини виникнення.

Ріст масштабу міжнародної трудової міграції та її наслідки для національних економік, а також утворення ряду загальних для країн проблем активізували регулювання міжнародної трудової міграції на міждержавному рівні. На цьому рівні виокремлюють такі види регулювання: одностороннє – це державне регулювання міграційних процесів відповідно до власних інтересів й без узгодження з іншими державами; двостороннє – це регулювання на основі двосторонніх міждержавних угод; багатостороннє – базується на підписанні міжнародних угод, конвенцій на загальносвітовому рівні, а також у межах окремих інтеграційних угруповань [17, с. 33]. У сучасних реаліях глобальної міграції робочої сили, двосторонні угоди втрачають свою ефективність, уступаючи місце багатостороннім угодам та міжнародним нормативним актам. Впровадження міграційної політики зачіпає не лише державні структури, але й громадські інститути, такі як діаспори, різні асоціації та об'єднання. Між державою та громадськими інститутами можуть виникати протиріччя, що вимагають узгодження регулюючих заходів та узгодження єдиних підходів до вирішення проблем міжнародної трудової міграції.

На світовому рівні існує ряд міжнародних організацій, які займаються аспектами міграції робочої сили, включаючи Комісію ООН з народонаселення, Міжнародну організацію праці (МОП), Всесвітню організацію охорони здоров'я (ВООЗ) та Міжнародну організацію з міграції (МОМ). Сьогодні існує велика кількість міжнародних угод та правових актів, підписання яких зобов'язує країни дотримуватися норм міжнародного права в контексті міграції.

Поширена інтеграція формує новий рівень та представляє собою комплекс заходів, які вживаються групою держав для регулювання міграції робочої сили між учасниками інтеграційного об'єднання. На цьому рівні регулювання міжнародної міграції робочої сили відбувається через виконання домовленостей, договорів, правил та контрактів, укладених між країнами-учасницями інтеграційного об'єднання. Основна мета полягає в забезпеченні

безвізового переміщення населення всередині такого об'єднання, створенні загальної інформаційної системи щодо міграції робочої сили та прийнятті спільних заходів для запобігання нелегальній імміграції з третіх країн. Один із прикладів регулювання міграції на інтеграційному рівні - це політика Європейського Союзу (ЄС) щодо внутрішньоєвропейської міграції. Інтеграція країн ЄС дозволяє громадянам членів ЄС вільно переміщуватися, працювати і проживати в інших країнах ЄС без необхідності отримання віз чи дозволів на роботу.

Отже, сьогодні економічне регулювання міжнародної трудової міграції визначається безліччю підходів і може включати як стимулюючі, так і обмежувальні заходи. Коли держава враховує міжнародні стандарти управління міграційними потоками, здійснюючи баланс між власними інтересами та потребами зовнішніх мігрантів, це створює умови для вирішення демографічних дисбалансів, розвитку ринку праці і сприяє формуванню позитивного іміджу на міжнародному рівні. У протилежному випадку відсутність згуртованої політики, що охоплює всі аспекти впливу трудової міграції, може призвести до подальших дисбалансів та загострення соціально-економічних проблем.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ ДО ЄС

2.1. Оцінка міграційних процесів у ЄС та роль України в них

Потужним центром тяжіння мігрантів, в тому числі українських, залишається Європейський Союз. Сучасними головними факторами формування міграційної політики ЄС, окрім зовнішнього міграційного тягаря, є демографічна ситуація, що склалася в переважній кількості європейських країн, а також потреби ринку праці. Частково свою роль зіграли також такі події, як фінансово-економічної кризи, всесвітня пандемія, соціально-політичні зміни, наслідки яких достатньо вразливі, особливо для деяких членів ЄС.

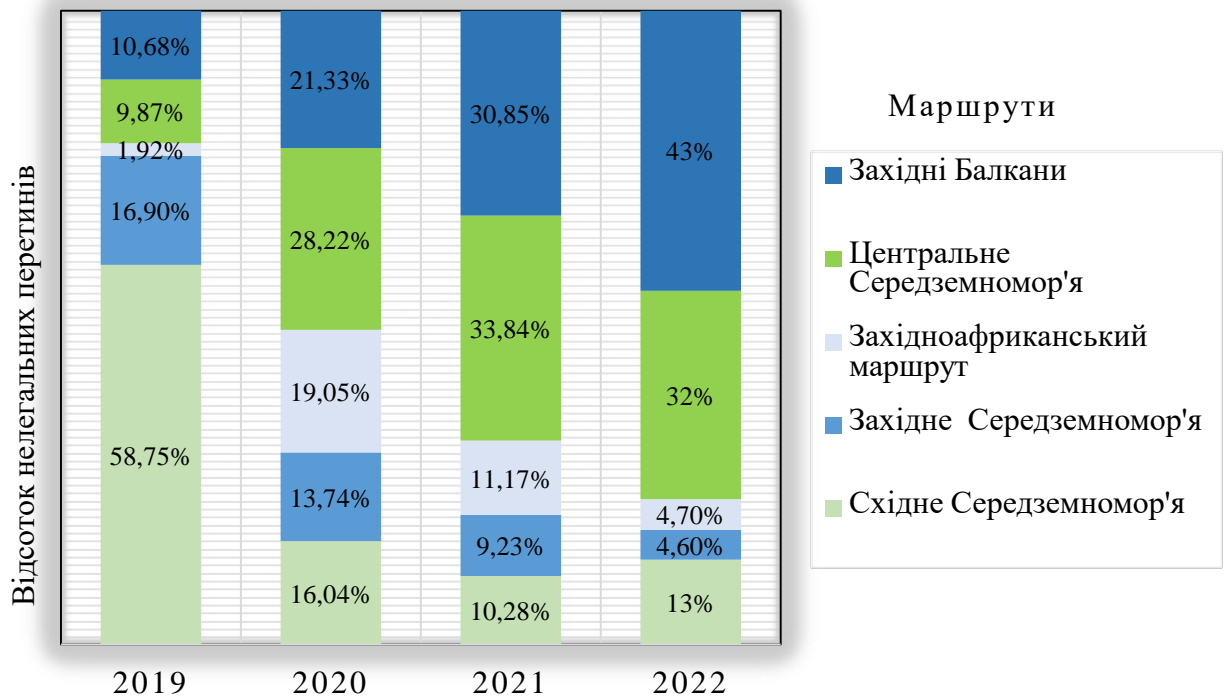
У міграційній політиці ЄС необхідно виділити два ключові шляхи реалізації: регулювання внутрішньої європейської міграції громадян та регулювання імміграції із третіх країн. Внутрішня міграція сприяє інтеграційному процесу всередині ЄС. Оскільки формування стійкого союзу, ліквідація внутрішніх кордонів, посилення соціальної й економічної взаємодії, розвиток співробітництва – це усе є цілями ЄС, то внутрішня міграція регулюється мінімальними обмеженнями. Для короткотермінового (до трьох місяців) перебування на території будь-якої країни Євросоюзу достатньо мати лише документ, що посвідчує особу. До того ж члени сімей громадян ЄС, які є громадянами третіх країн, користуються тими ж правами, що й громадянин ЄС, з яким вони пересуваються Європою. [18, с. 303]

Щодо регулювання зовнішньої міграції у Європейського Союзу широко розроблена система. Це пов'язано з великою масою притоку іммігрантів. Загалом усі міграційні потоки біженців та нелегальних мігрантів доцільно розділити за чотирма напрямками [19, с. 4-5]:

- Східносередземноморський маршрут (Eastern Mediterranean route);
- Західносередземноморський маршрут (Western Mediterranean route);
- Західноафриканський маршрут (Western African route);

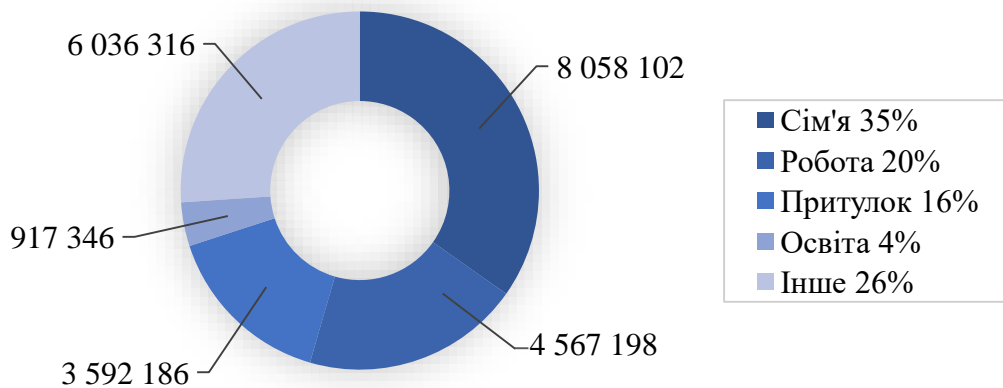
– Центральносередземноморський маршрут (Central Mediterranean route).

Характеристика щодо країн формування міграційних потоків та країн-реципієнтів у межах ЄС наведено в додатку Б. Відповідно до даних вказаних в додатку Б, можна зробити висновок, що потоки нелегальної міграції та біженців з країн Близького Сходу та Африки складають основну частку тих, що прямують до ЄС. Також відмітимо, що переважна більшість шукачів притулку прибувають «балканським маршрутом» через Грецію, Північну Македонію, Сербію, Боснію, Хорватію та Угорщину. «Балканський маршрут» – це маршрут, який використовували біженці, аби потрапити саме до Західної Європи. У 2022 році на цей напрямок припало майже 43 відсотки всіх нелегальних перетинів кордону ЄС (рис.2.1). У цьому ж році на ринку ЄС було працевлаштовано 9,93 млн громадян країн, що не є учасниками ЄС, що відповідає 5,1% від загальної кількості (193,5 млн осіб віком від 20 до 64 років) [20].

Рис. 2.1. Кількість нелегальних перетинів кордону до Європейського Союзу з 2019 по 2022 рік за основними маршрутами, %
Джерело: сформовано автором на основі [21]

Серед причин, щоб залишитися у ЄС, серед мігрантів виділяють наступні: сім'я, освіта, робота, притулок та інше. Відсоткове значення зображено на рис.2.2.

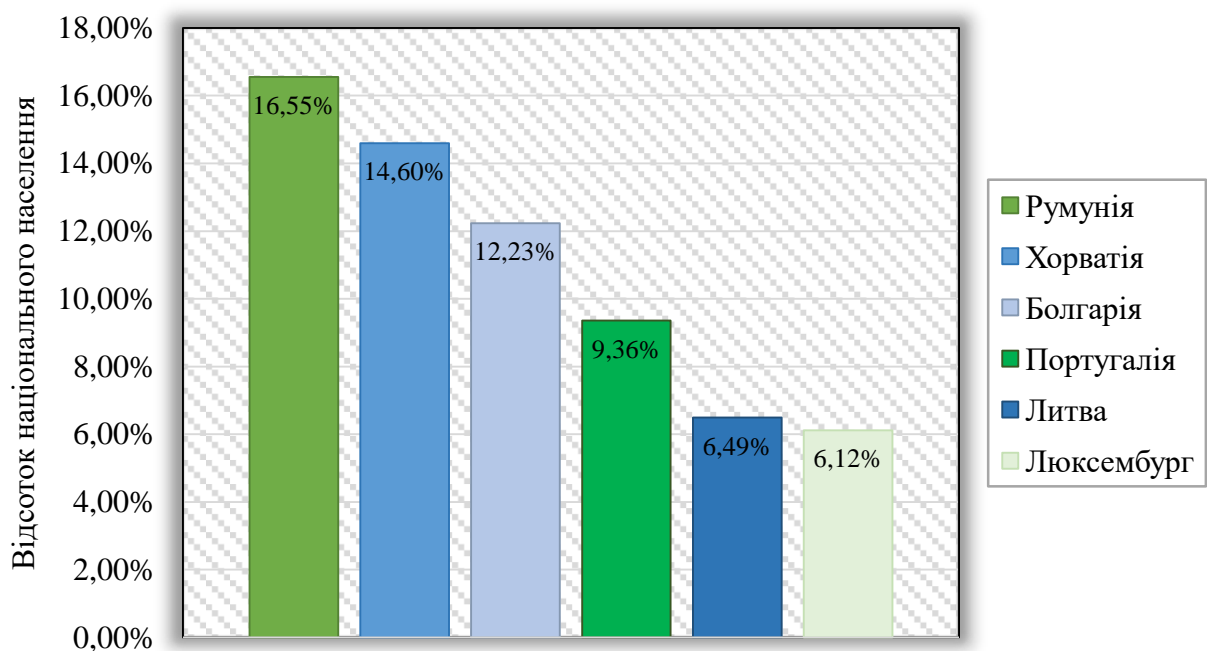
Рис. 2.2. Класифікація причин для залишення на території ЄС, відповідно до посвідок на проживання, виданих наприкінці 2022 року
Джерело: сформовано автором на основі [22]

Щоб мінімізувати тиск міграційних потоків за цими маршрутами ЄС ввів сукупність заходів. Вони несуть за собою застосування тактики «міграційного щита» щодо сповільнення потужних нелегальних міграційних рухів, тобто інтенсивну підтримку коштами країн проміжної дислокації для підвищення ефективності їх потужностей. Також до цих заходів відноситься фінансування окремих громад в таких країнах для зменшення соціальної напруженості і компенсації шкоди, заподіяної неконтрольованими міграційними потоками; організація спільних навчань для прикордонних інституцій між ЄС та країнами проміжної дислокації.

Європа вже довгий час демонструє важливі зміни в рівні внутрішньої міграції, з чітким просторовим градієнтом високої мобільності в Північній і Західній Європі, але з меншою мобільністю на Півдні і Сході. Однак, крос-національні відмінності в рівнях внутрішньої міграції залишаються погано вивченими, оскільки аналізуються майже виключно за допомогою даних поперечного перерізу і вимірювання періоду [23, с.293]. У той час як зростаюча увага приділяється міжнародній міграції, міграція між регіонами

всередині країн залишається менш добре зрозумілою. У глобальному масштабі внутрішня міграція перевершує міжнародну міграцію в чотири рази [24, с. 390]. Є великі відмінності в тому, як люди переселяються у межах країни, і для кожної країни потрібні конкретні дослідження, оскільки мережі міграції розподілені і сконцентровані в різних областях.

Як факт, внутрішня міграція з європейських країн-членів була основною причиною того, що виборці віддали свій голос за вихід з ЄС на референдумі в Британії 2016 року, який тепер призвів до так званого «Brexit». Останні події свідчать про те, що це явище виходить за межі Британії: вибори в Європі демонструють зростаючу підтримку правих партій як з антиєвропейськими, так і з антиміграційними платформами. У Польщі, Чехії, Греції, Румунії та Бельгії була зумовлена децентралізація населення внаслідок міграційних відтоків з великих мегаполісів, переважно національних столиць (Варшава, Бухарест, Прага, Афіни та Брюссель) [25, с. 1-2].

Рис. 2.3. Топ-5 країн-членів Європейського Союзу, громадяни котрих проживають в інших країнах ЄС, як частка населення своєї країни у 2022 році

Джерело: сформовано автором на основі даних [26]

Згідно дослідження на офіційному сайті Statista (рис.2.3), у 2022 році за часткою населення Румунія була країною з найбільшою кількістю громадян в

інших країнах ЄС (16,5% від усього населення), тоді як Хорватія та Болгарія мають такий самий високий рівень міграції, де понад 10 відсотків їхнього населення проживає за кордоном у ЄС. Багато людей з цих країн мігрують на роботу до Німеччини, Італії та Іспанії. Цікаво, що три країни-лідери, які останніми приєдналися до ЄС: Болгарія та Румунія – у 2007 році, а Хорватія – у 2013 році. З моменту вступу до ЄС у них спостерігається масова міграція населення [27].

Державою-членом ЄС, яка приймає найбільшу кількість мігрантів, що переміщуються всередині ЄС, є Німеччина. В країні проживає понад 4,5 мільйона «ненімецьких» громадян ЄС. Інші країни з великою кількістю мігрантів включають Іспанію, Францію та Італію. Тим не менш, за часткою населення саме Люксембург має найбільшу кількість внутрішніх мігрантів: 38% населення [28].

У світових міграційних процесах Україна є країною-донором, тобто країною, формуючою трудовий капітал для інших країн. Така тенденція тривала впродовж багатьох років незалежності України під впливом низки факторів і продовжує розвиватись. Ключовими факторами, що впливають на обсяг міграційних потоків, є фактори економічного, політичного, соціального характеру. Розповсюдження інформації про рівень оплати праці у країнах Європи у поєднанні з чутками про умови проживання та пересування у ЄС послідовно створило новий тренд, надто переважаючий поміж молодого українського населення. Мається на увазі впевненість у перспективності працевлаштування за межами батьківщини, як способу особистісного розвитку. Самореалізація завдяки високій зарплатні та можливість витратити зароблене, не заощаджуючи на кожну копійку, набула швидкого поширення серед української молоді. У той же момент забулися твердження про «роботи на майбутнє». Молоді люди почали обирати таку роботу, щоб «мати бажане тут зараз». Це перетворило сприйняття самореалізації, як розвитку індивіда, на змогу задовольняти особисті потреби, нав'язані ЗМІ та соціальними мережами. Внаслідок доволі численного виїзду молоді на навчання за кордон

склад мігрантів переважно молодий, також серед них збільшилася частка висококваліфікованих професіоналів. Посилилася тенденція до збільшення строків перебування за кордоном та перетворення частини тимчасової трудової міграції на постійну.

Варто зазначити, що українське населення приєдналося в період значної активізації міждержавних міграційних рухів та формування Спільної міграційної політики ЄС, ключовим принципом якої було вільне пересування громадян і робочої сили територією європейській. Водночас система вільного пересування на пострадянському просторі успадкувала систему-попередницю, а також безвізовий режим в'їзду на територію сусідніх країн Центральної Європи (Польщі, Угорщини, Чехословаччини, Румунії), який діяв до 2003 р., до приєднання західних сусідів України. Було скасовано лише під час Європейського Союзу.

Завдяки безвізовому режиму ЄС, запропонованому Україні в червні 2017 року, можливості міжнародної мобільності для українців значно розширилися, полегшивши та здешевивши поїздки за кордон та збільшивши можливість знайти місце роботи чи навчання за кордоном секс, а отже, міграція. За даними прикордонників, упродовж року після введення безвізового режиму громадяни України відвідали країни ЄС понад 20 млн разів, що на 15% більше, ніж за 12 попередніх місяців, 555 тис. виїздів здійснено за біометричними паспортами без віз [29, с. 63].

За даними публікації «Міграція в Україні: цифри і факти» (МОМ, 2021) [30, с.12], попит на українських працівників за кордоном з початком локдауну значно впав, проте протягом другої половини 2020 р. зріс на 40%. Основними країнами, зацікавленими у робочій силі з України, є, як і раніше, Польща (пакувальники, різноробочі, кравці, водії, будівельники), Німеччина (доглядальниці, плиточники, сантехніки, електрики), Чехія (промислові робітники, покоївки, зварювальники, електрики).

Таблиця 2.2.

10 найбільш популярних напрямків еміграції з України у 2020-2021 р.р.

№	Країни-одержувачі	Кількість емігрантів з України, тис. осіб
1	Польща	350,9
2	російська федерація	95,0
3	Чеська Республіка	65,2
4	Німеччина	39,4
5	Італія	35,4
6	США	18,8
7	Канада	10,5
8	Іспанія	7,8
9	Франція	7,7
10	Велика Британія	7,3

Джерело: сформовано на основі даних Державної служби статистики України [31]

Такий зовнішній чинник, як безвізова політика створила практично необмежені можливості для потенційних мігрантів з України. За даними Євростату [32], станом на кінець 2021 р., 1,57 млн громадян України отримали дозвіл на перебування в ЄС. На той момент Україна перебувала на третьому місці за величиною групи громадян країн, що не включені до ЄС, після Марокко та Туреччини. У вище наведеній таблиці 2.2. відображено найпопулярніші напрямків еміграції з України станом на 2020-2021 р.р. Підсумовуючи, логічним наслідком свідомого вибору міграційної стратегії українськими добровільними переселенцями є вибір основною країною призначення Польщі. Вирішальним аргументом на користь роботи в цій країні (крім територіальної, мовної та культурної близькості) є те, що регульована тимчасова зайнятість можлива за умови, що роботодавець заявляє про намір найняти іммігрантів. Навіть в умовах пандемії кількість таких заяв перевищила 1,3 млн. За різними оцінками, у будь-який момент часу у Польщі перебуває близько мільйона українців. За підрахунками польських економістів, залучення української робочої сили за останні роки забезпечило економічне зростання Польщі на 13%.

За різним оцінюванням [33], в межах України проживало від 37,3 до 43,8 млн осіб до початку повномасштабного вторгнення. 1 лютого 2022 року

Держстат визначив дійсну кількість мешканців України у чисельності 41,1 млн осіб (без врахування АР Крим). Проте у грудні 2019 року уряд оцінював кількість населення у 37,3 млн осіб (не включаючи жителів окупованих територій). Таким чином кількість населення України до 24 лютого 2022 року ймовірно була меншою за 40 млн осіб.

Російська федерація вторглася в Україну в лютому 2022 року, через що велика кількість українців залишила охоплену війною батьківщину. І це стало п'ятою і наймасштабнішою міграційною хвилею українців, що стало викликом та навантаженням для Європи. Великі потоки біженців у пошуку притулку та захисту дещо деформували характерні українцям міграційні напрями та змінили відповідно відношення європейських держав до мігрантів з України. Оперативне задіяння ЄС механізму тимчасового захисту біженців з України було життєво важливим, оскільки надало право на перебування в країнах-членах ЄС та забезпечило доступ до ринку праці, житла, соціального забезпечення, медичної допомоги та освіти для мільйонів українців. Були знижені комісії за грошові перекази в Україну, а також комісії за обмін євро або гривні. За даними ООН [34], станом на січень 2023 року 4,8 мільйона біженців з України отримали тимчасовий захист у Європі. Сьогодні питання захисту прав українських біженців є частиною стратегічного завдання забезпечення безпеки.

Таким чином, тенденції міграційної політики ЄС представляють складну модель, сформовану різними соціально-політичними чинниками. Незважаючи на зусилля щодо координації та єдності, розбіжності між державами-членами залишаються. Великий приплив іммігрантів спричинив проблеми інтеграції, такі як культурні відмінності, мовні бар'єри та труднощі з доступом до освіти та роботи. Іммігранти нерівномірно розподілені по ЄС, що посилює регіональні відмінності, збільшуючи тягар для новачків і загострюючи їх невдоволення. Крім того, конкуренція за робочі місця та житло підживлює антиімміграційні настрої, особливо в районах з вищим рівнем бідності та безробіття. Україна, яка історично завжди знаходилася на перехресті світових

геополітичних інтересів, є однією з ключових точок на євразійському просторі, де формується сучасність та вирує нове майбутнє світових взаємин. Географічна та культурна наближеність України до Європи, наявність діаспори, а також статус тимчасового захисту вимушеним мігрантам внаслідок російського вторгнення сприяють збільшенню їх участі у соціально-економічних процесах.

2.2. Вплив російської агресії на міграційні процеси ЄС

На міграційну ситуацію значною мірою впливає вимушена міграція, особливо біженців, і тенденція до зростання протягом останнього десятиліття зберігається через ескалацію збройних конфліктів та етнічних і релігійних протистоянь у світі. Війна є одним з найстрашніших чинників, що спричиняють міграцію сьогодні. Жахливі бойові дії на території України призвели до значного збільшення міграції людей, як всередині країни, так і за її межами. Не лише наша країна, а й увесь ЄС переживає найбільшу міграційну кризу з часів Другої світової війни. Кількість внутрішньо переміщених осіб, які хлинули в європейські країни з України, є безпрецедентною. Протягом багатьох років Україна була основним постачальником робочої сили для сусідніх країн. Ці країни не лише активно використовували український людський капітал, а й готували спеціальні програми для залучення трудових мігрантів з України, спрощували правила їхнього працевлаштування та перебування, готували «соціальні пакети» для трудових мігрантів з України, активно залучали українських студентів та школярів. Вони їх активно залучали.

Перші великі потоки мігрантів, спричинені агресивною політикою росії у 2014 році, були спрямовані в неокуповані райони України, де кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО) сягнула щонайменше одного мільйона. Частина біженців намагалася виїхати до європейських країн у пошуках притулку. За даними Євростату, чисельність громадян України, які

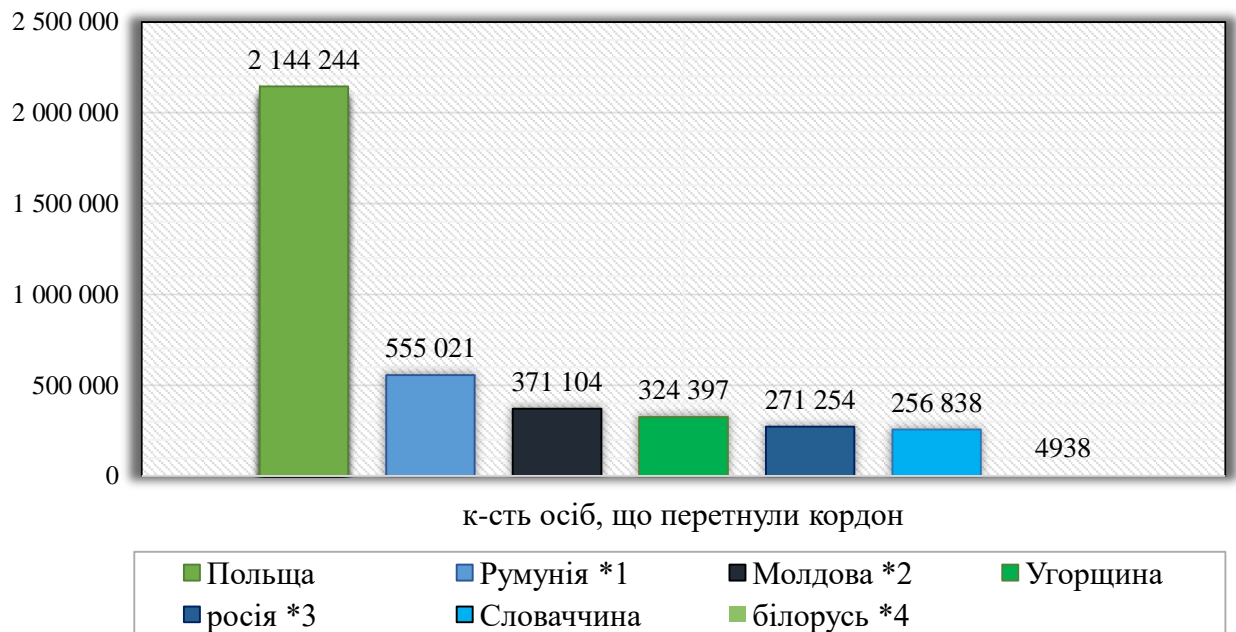
клопоталися в ЄС про статус біженця, у довоєнні роки становила близько тисячі на рік, а в 2014 р. сягнула 14 тис., в 2015 р. – 22 тис. [29]. Вторгнення стало передусім причиною трудової міграції, а не гуманітарного переміщення. Воно негативно вплинуло на добробут усього населення, хоча ті, хто був змушений покинути свої попередні місця проживання в окупованому Криму та частинах Донецької і Луганської областей, безсумнівно, опинилися в найскладнішій ситуації.

З 2014 року масштаби трудової міграції зросли під впливом зовнішніх і внутрішніх економічних та соціально-політичних чинників. Найважливішими зовнішніми чинниками є зростання попиту на українську робочу силу в багатьох країнах ЄС (насамперед у Польщі, Чехії та Словаччині) через старіння населення та відтік робочої сили до більш заможних країн, відповідне спрощення процедур та зміну умов працевлаштування для українців. Стало помітним збільшення лояльності урядів деяких країн Європейського Союзу до українських трудових мігрантів, що проявилось у зростанні квот та дозволів на роботу, які отримували емігранти з України. Низька заробітна плата та бар'єри для самореалізації призводять до того, що багато молодих людей негативно ставляться до перспектив знайти гідну роботу в рідній країні. Крім того, оплата в гривнях без індексації на інфляцію також підвищує інтерес до роботи за кордоном для забезпечення оплати праці у «твердій валюті».

Згідно з результатами дослідження Міжнародної організації з міграції (МОМ) [35], у 2014 році близько 4 мільярдів доларів США заощадили українські трудові мігранти, причому з них понад 60% планували використати вдома. Це пояснюється віковою структурою трудових мігрантів з України та рівнем їх освіти, оскільки серед них переважали чоловіки, основна частка яких належала до вікової категорії 30-44 років (понад 40%). За даними дослідження, 41% трудових мігрантів мали середню або середню спеціальну освіту, а 36% – вищу освіту. Більшість були чоловіки з західних областей України.

Повномасштабна агресія 24 лютого 2022 року проти України створила нові виклики, загрози та зміни для країн: для України як жертви агресії; для

країн ЄС, як до держав, які надають тимчасовий притулок українським громадянам-втікачам від війни. За даними УВБК ООН, з початку повномасштабного вторгнення р. ф. в Україну 24 лютого 2022 р. станом на 22 березня (1 місяць війни) з України виїхали 3 626 546 осіб. Динаміку кількості перетинів кордону за напрямками міграційних потоків зображено на рис. 2.4. на основі даних пропускних пунктів на кордонах.

Рис. 2.4. Динаміка кількості перетинів кордону між Україною та країнами-сусідами станом на кінець березня 2022 року

*1. (враховано тих, хто в'їхав до Молдови, а згодом до Румунії)

*2. (оцінюють, що після транзиту приблизно 100 000 залишилось в Молдові на початковому етапі міграції)

*3. (ймовірно, вони можуть включати людей, яких примусово вивезли з тимчасово окупованих територій України)

*4. (за даними органів влади білорусі; ці дані можуть включати людей, яких примусово вивезли з тимчасово окупованих регіонів України)

Джерело: сформовано автором на основі [36, с. 191]

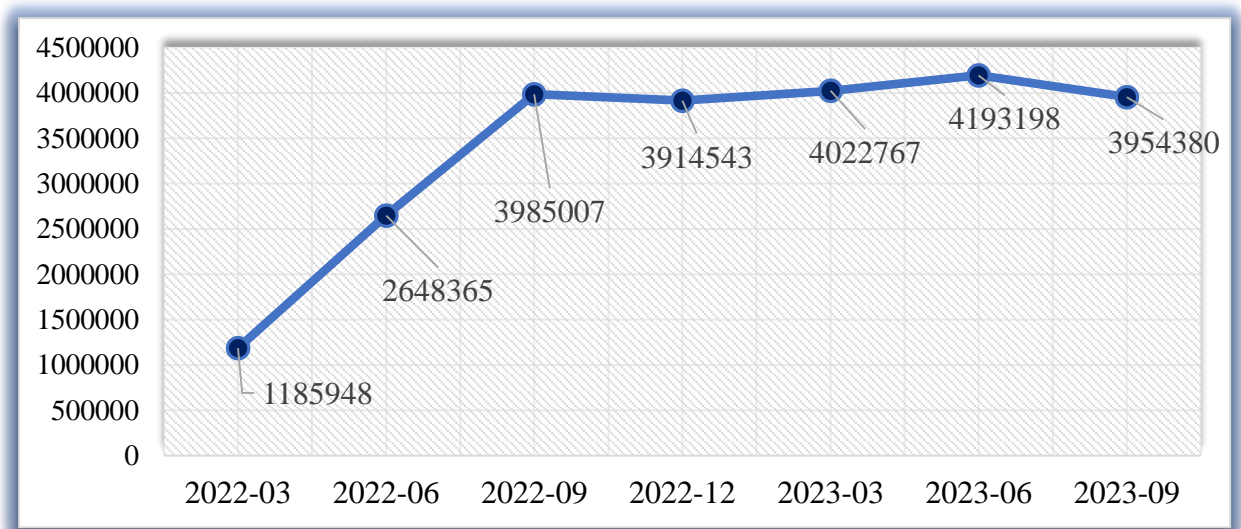
Оскільки в ЄС немає обов'язкового прикордонного контролю, оцінки кількості вимушених мігрантів з України в країнах ЄС, що не межують з Україною, ґрунтуються на кількості безкоштовних транспортних квитків, виданих біженцям, даних операторів мобільного зв'язку, реєстрації в органах влади, переважно тимчасового захисту, соціальної допомоги та/або тимчасового розміщення відповідними органами в країні перебування.

Коли почалося російське вторгнення в нашу країну, ЄС виділив близько 17 мільярдів євро на згуртованість та постпандемічну реконструкцію, які держави-члени можуть перерозподілити на підтримку біженців з України з нагальними потребами, такими як освіта, житло, охорона здоров'я та догляд за дітьми. Сюди включають суми розміром близько 7 мільярдів євро невикористаних коштів політики згуртованості із 2014-2020 років і біля 10 мільярдів євро, які були виділені для постпандемічної реконструкції у рамках програми «Допомога у відновленні згуртованості та територій Європи» (REACT-EU).

У відповідь на українську міграційну кризу та з метою налагодження співпраці у сфері міграції у серпні 2022 р. було підписано Адміністративні домовленості щодо встановлення адміністративного співробітництва між Європейською комісією та Державною міграційною службою України в Європейській міграційній мережі (European Migration Network, ЄММ) [37]. До Європейської міграційної мережі Україна приєдналася у статусі спостерігача, що надає можливість ефективного управління міграційними потоками, що окрім створення сприятливих умов для співробітництва у сфері міграції позитивно впливає на розвиток добросусідських відносин між Україною та державами ЄС загалом. Україна може швидко обмінюватися з державами ЄС поточними та об'єктивними відомостями щодо ситуації з питань міграції та притулку. Також вона може брати участь як спостерігач у засіданнях національних координаторів ЄММ держав-членів ЄС, під час яких Україна зможе аналізувати останні тенденції міграційної політики ЄС, а також вносити свої пропозиції до порядку денного в межах регламенту ЄММ. Участь України у цих процесах дозволяє синхронізуватися з міграційною політикою ЄС та, зокрема, зосередитися на заходах для подолання міграційної кризи, яка виникла у зв'язку з повномасштабною війною в Україні.

За даними ООН [38], станом на 15.11.2022 через війну за кордоном залишалось 7,6 млн українських громадян, відображено. В країнах Європи перебувало близько 4,5 млн українців. Станом на листопад Польща надала

найбільше тимчасового захищеного статусу – майже 1,5 мільйона осіб, Німеччина – понад 1 мільйон, а Чехія – близько 450 тисяч. Також понад 100 тисяч українців зареєстровані в Італії, Іспанії, Болгарії, Великій Британії та Франції. На рис. 2.5. зображена чисельність українських біженців, зареєстрованих для одержання тимчасового захисту або подібної допомоги у 27 країнах ЄС. У цих країнах здійснювалась допомога і надавався захист вимушеним мігрантам з України під європейською юрисдикцією.

Рис. 2.5. Динаміка кількості біженців з України в Європейський Союз з 2022 по 2023 рр., осіб

Джерело: побудовано автором за даними [39]

Міграція в Європі у 2023 році характеризується поверненням до звичного життя після надзвичайних збоїв, які відбулися у 2022 році. Якщо у 2022 році Україна мала найбільший негативний чистий міграційний баланс, майже 7 мільйонів громадян покинули країну після вторгнення росії, то у 2023 році Україна фактично є країною з найпозитивнішим чистим міграційним балансом. Понад 1,75 мільйона українців повернулися з-за кордону, що призвело до величезного дефіциту чистої міграції в Польщі, Румунії та Угорщині, основних країнах прийому українців у 2022 році. Інші країни, які зазнали значного позитивного балансу чистої міграції у 2023 році, знаходяться в Західній Європі, оскільки Німеччина, Великобританія, Франція, Італія та Іспанія залишаються популярними напрямками для мігрантів. [40]

Протягом кількох десятиріч ЄС стикається з нестачею кваліфікованих працівників, головним чином через постійні коливання погіршень демографічної ситуації в Європі. Біженці зазвичай стають тягарем для приймаючої країни. Мігранти вимагають значних витрат на своє утримання та адаптацію. Але хвиля біженців з України може стати винятком з цього правила. Згідно з розрахунками, заснованими на оцінках з огляду МВФ (2022), опитування ООН та Центру Разумкова [38], завдяки внеску українських мігрантів, обсяг виробництва товарів та послуг в Естонії, Польщі та Чехії у 2026 році буде на 2,2–2,3% вищим, ніж у Німеччини (0,6%. ~0,65%), порівняно з аналогічним періодом минулого року (у базовому сценарії без урахування міграції). Дослідження Oxford Economics [41] дає консервативні оцінки, якщо 650 тис. українських мігрантів залишаться в Польщі, робоча сила зросте додатково на 210 тис. (1.2%) до 2030 року, а потенційний ВВП – на 1.2% порівняно з базовим прогнозом Oxford Economics.

Проте є і негативні моменти. Масова міграція українців до країн Європейського Союзу має потенційно негативні наслідки для як самої України, так і для країн-членів ЄС. Вона може призвести до економічного тиску на інфраструктуру та системи соціального забезпечення країн прийому, а також до депопуляції регіонів. Наприклад, у вересні 2023 року в Німеччині було зареєстровано майже 1,09 мільйона біженців з України. Німеччина мала найвищу щомісячну грошову допомогу для українців, які втекли від війни, порівняно з іншими європейськими країнами. Економіка ФРН від війни в Україні постраждала найбільше. Її ВВП був би на 0,7% вищим, а інфляція була б на 0,4% нижчою в четвертому кварталі 2022 року, якби росія не напала на Україну. Інтеграція великої кількості мігрантів потребує значних зусиль та ресурсів, включаючи забезпечення доступу до освіти, охорони здоров'я та житла.

Зважаючи на значні масштаби української міграції до ЄС, постає важливе питання, чи вирішує міграція, особливо з України, проблему нестачі людських ресурсів в ЄС. Особливо з огляду на те, що українським мігрантам

надається належний соціальний захист і правова допомога, що гарантує їм право на поселення, роботу та освіту. За даними Управління верховного комісара ООН у справах біженців (UNHCR) [42], статус тимчасового захисту у країнах Європи до 3 січня 2023 року отримали близько 4,9 млн українських біженців. Це близько 1% від населення країн Євросоюзу. Таким чином, Україна інвестує свій трудовий капітал в економіку практично всіх розвинутих країн Світу. Європейські уряди і компанії мають об'єктивний інтерес в тому, щоб громадяни України залишалися в приймаючій країні, оскільки їх інтеграція вже дала конкретний позитивний поштовх місцевій економіці. Попри масову міграцію, попит на українські трудові ресурси з боку європейських роботодавців не завершується. А високий рівень працевлаштування українських біженців демонструє конкурентоспроможність на ринку праці, уміння пристосуватися до нових соціально-економічних умов. Все це є результатом активної інтеграції українців у приймаючій країні, їх вкорінення. Інтеграція дітей проходить особливо успішно. Значна частина навчається в місцевих школах мовою держави перебування, налагоджують зв'язки, знаходять нові перспективи росту і будують плани на майбутнє в розвинених країнах Європейського Союзу.

Отже, масштабна міграція стала одним з серйозних наслідків воєнного вторгнення росії на територію України. На даному етапі незалежні сторони розглядають міграцію як інструмент зростання ЄС. Аналіз показує, що міграція приносить значні економічні вигоди, головним чином, країнам, що приймають мігрантів. Оскільки велика частина мігрантів з України обирають саме сусідні країни Європейського Союзу для тимчасового чи довгострокового проживання. Зрозуміло, що переважна більшість емігрантів зараз це вимушені мігранти у зв'язку з втратою житла чи відсутністю почуття власної безпеки через російсько-українську війну, однак також є трудові мігранти, що виїжджають за кордон з метою пошуку роботи та покращення економічного становища. У післявоєнний час Україні прийдеться позмагатися

за свій трудовий капітал з країнами Європи, зважаючи на формування передумови, що возз'єднання деяких сімей може здійснитися не на території України. Зростання кількості громадян, які будуть прагнути залишитися в новій країні перебування, виникне як один з наслідків благополучної інтеграції українських мігрантів.

2.3. Світові тренди трудової міграції до ЄС

Сучасні міграційні тренди в Європейському Союзі значно впливають на демографічну структуру країн, створюючи нові виклики та можливості для економічного розвитку. Міграція сприяє розвитку глобального ринку праці, допомагаючи забезпечити поповнення вакансій в секторах, де є постійний дефіцит робочої сили, таких як охорона здоров'я, освіта та інформаційні технології. Проте міграція також створює соціально-економічні виклики, зокрема в сфері інтеграції мігрантів, забезпечення їхніх прав та участі в економічному житті. Оскільки міграційні потоки в ЄС мають свої особливості, то вимагається постійне дослідження нових тенденцій в розвитку міграційного процесу у європейському суспільстві. Основною особливістю є те, що вони відбуваються в умовах і під впливом інтеграційних процесів. У той же час міграція є частиною інтеграції та пов'язана з однією з основ Європейського Союзу – вільним пересуванням людей. І як уже згадувалось раніше, цей глобальний фактор впливає на різні компоненти інтеграційних процесів і їх швидкість з врахуванням різних моделей міграційної та інтеграційної політики, різного ступеня впливу міграції на них.

Таблиця 2.3

Динаміка загальної кількості населення та громадян ЄС за 2014-2022 роки

Рік	Загальна кількість населення, осіб	Громадяни ЄС, осіб	Частка громадян ЄС від	Мобільні громадяни ЄС (внутрішні)	Частка внутрішніх мігрантів	Негромадяни ЄС (зовнішні мігранти), осіб	Частка зовнішніх мігрантів
2014	442883888	413862446	93,4	11803736	2,7	17217706	3,9
2015	443666812	413781084	93,3	12329893	2,8	17555835	4,0
2016	444802830	413292180	92,9	12881056	2,9	18629594	4,2
2017	445534430	412931380	92,2	13287303	3,0	19315747	4,3
2018	446208557	412207497	92,4	13721174	3,1	20279886	4,5
2019	446446444	411342192	92,1	14090188	3,2	21014061	4,7
2020	447319916	410686356	91,8	14384439	3,2	22249121	5,0
2021	447000548	409622876	91,6	13614516	3,0	23763156	5,3
2022	446735291	408953362	91,5	13660313	3,1	24121616	5,4

Джерело: складено автором за даними [43]

У таблиці 2.3 наведено дані за 2014-2022 роки щодо динаміки загальної чисельності населення держав-членів Євросоюзу (на 1 січня) та за групами громадянства: «громадяни» (громадяни держави-члена), «мобільні громадяни ЄС» (громадяни інших 26 країн-членів, тобто внутрішні мігранти) і «особи, які не є громадянами ЄС» (включаючи «осіб без громадянства» та «невідомо»).

Кількість громадян Євросоюзу демонструє тенденцію до зменшення з 2014 по 2022 рік, що свідчить про поступове зниження частки громадян ЄС у загальному населенні: з 93,4% у 2014 році до 91,5% у 2022 році. Частка внутрішніх мігрантів у загальній чисельності населення ЄС залишається відносно стабільною, коливаючись від 2,7% до 3,2% протягом багатьох років. Варто відзначити зниження кількості внутрішніх мігрантів у 2021-2022 роках, що може бути пов'язано з пандемією COVID-19 та війною в Україні. Кількість зовнішніх мігрантів (негромадян ЄС) поступово зростає з 17,2 млн осіб у 2014 році до 24,1 млн осіб у 2022 році.

Процеси глобалізації та європейської інтеграції змінили формування міграційних концепцій, і в тому числі їх особливості, структуру, масштабність і траєкторії в країнах європейського союзу. Транскордонні переміщення людей в європейських країнах мають свої національні особливості та регулюються на наднаціональному рівні через спільну міграційну політику Європейського Союзу [44]. Вони зумовили росту ризиків та загроз національній безпеці та стабільності в європейському суспільстві, зокрема породили утворення громад різноманітних релігійних субкультур неподібних європейському способу життя. Наприклад, 2015-2016 роки, коли внаслідок загострення бойових дій у Сирії до південного та східного кордону ЄС ринув потік мігрантів з Близького Сходу, а також Північної Африки та Південної Азії. Масовий наплив став причиною масштабної міграційної кризи. У даний період на територію ЄС прибувало більше мільйона мігрантів кожного року [45].

Економічні наслідки зростаючого припливу мігрантів і біженців в даний час мають подвійний характер. Дослідження взаємозв'язків трудової міграції та економічного розвитку регіону, з якого походять мігранти, і оптимістичність позитивних наслідків міграції є ключовою темою у сучасних дослідженнях міграції. Уряди країн-емігрантів часто покладають великі надії на грошові перекази мігрантів, вважаючи, що це має значний потенціал для економічного зростання. Міжнародні організації підтримують ідею, що мігранти можуть виступати агентами розвитку у своїх країнах.

Таблиця 2.4.

Топ-5 країн походження і призначення міжнародних мігрантів в ЄС у 2022 р.

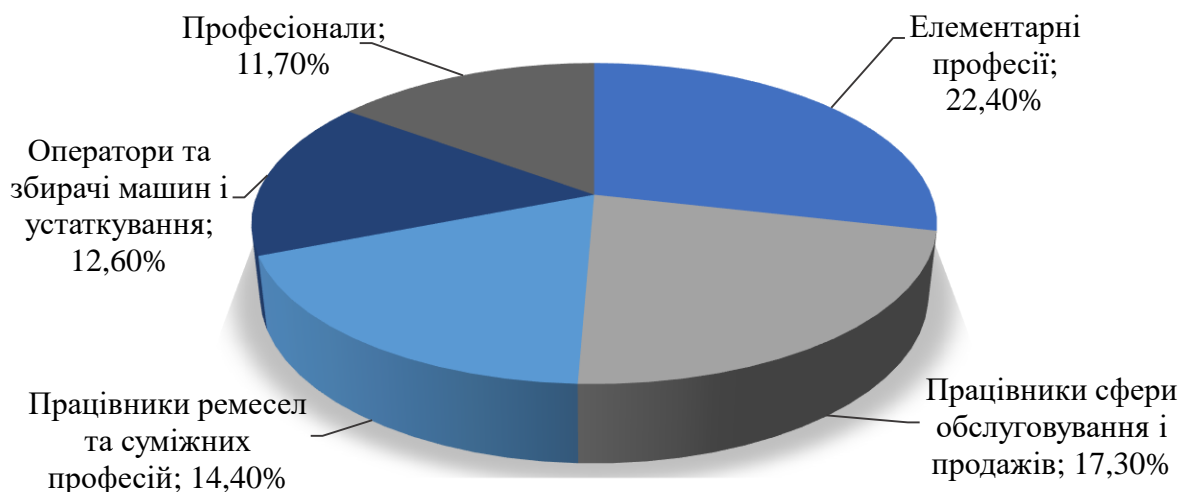
Країна походження міжнародних мігрантів	Кількість трудових мігрантів, млн осіб	Країна призначення міжнародних мігрантів	Кількість трудових мігрантів, млн осіб
Румунія	2,7	Німеччина	4,8
Болгарія	1,4	Великобританія	3,9
Польща	1,3	Франція	3,4
Італія	1,2	Іспанія	2,6
Іспанія	1,1	Італія	2,4

Джерело: побудовано автором за даними [44]

По всьому Євросоюзу держави-члени активно борються з нестачею трудових ресурсів. За останнє десятиріччя середній рівень вакансій у Європейському Союзі зріс удвічі: з 1,4% у 2012 році до 2,8% у 2022 році. Цей показник вказує на частку незакритих вакансій щодо числа зайнятих посад і робочих місць. Деякі країни ЄС відчували надзвичайну зміну цього показника. В Австрії він піднявся з 1,5% у 2012 році до 4,6% у 2022 році, а також високі показники були зафіксовані у Німеччині, Бельгії, Чехії та Нідерландах. У Португалії рівень вакансій збільшився вп'ятеро – з 0,3% у 2012 році до 1,5% у 2022 році. [46] (табл. 2.4.).

Найбільшим донором міжнародних мігрантів в 2022 році була Румунія (2,7 млн. осіб). Німеччина (4,8 млн осіб) і Велика Британія (3,9 млн осіб) прийняли найбільшу кількість міжнародних трудових мігрантів. Іспанія й Італія виступають провідними країнами походження та призначення трудових мігрантів.

В 2022 році більшість мігрантів у Європейському Союзі були працевлаштовані (64,4%), слідом йшли самозайняті (13,8%), студенти (10,4%) та члени сімей громадян Євросоюзу (7,2%). Найпоширенішими професіями для міжнародних мігрантів у ЄС в 2022 році представлені на рис. 2.6.

Рис. 2.6. Найпопулярніші спеціальності серед міжнародних мігрантів в ЄС у 2022 році

Джерело: побудовано автором за даними [44]

Чоловіки склали 53,5% міжнародних мігрантів у Євросоюзі у 2022 році, одночасно жінки – 46,5%. Переважна частина міжнародних мігрантів у ЄС в 2022 році були віком 25-44 років (54,7%), наступними були особи у віці 45-64 років (27,8%) й далі віком 15-24 років (17,5%) [47]. В табл. 2.5 надано інформацію стосовно статевої і вікової структури працюючих негромадян ЄС.

Таблиця 2.5.

Вікова і статевая структура працюючих негромадян ЄС у 2022 р., %

Вік	Стать		Загальний показник
	Чоловіки	Жінки	
15-24 роки	42,3	27,0	35,0
25-49 років	79,2	50,9	65,0
50-64 роки	66,2	48,0	57,0

Джерело: складено автором за даними [44]

Частка зайнятого населення працездатного віку серед громадян країн, що не входять до ЄС, зазнала неоднорідних змін у період з 2016 по 2022 рік. У період з 2016 по 2019 рік зазначимо збільшення показника, а в 2020 році – спад до 55%. В 2021-2022 роках частка зайнятих повторно почала зростати і досягнула найбільшого значення 59,1% в 2022 році (табл. 2.6).

Таблиця 2.6.

Рівень працевлаштованих серед негромадян ЄС у 2016-2022 рр., %

Рік	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Відсоток працевлаштованих	53,0	54,0	56,0	58,0	55,0	56,0	59,1

Джерело: побудовано автором за даними [44]

73,5% міжнародних мігрантів, які прибули до ЄС мали законні підстави для перебування, тоді як 26,5% не мали дійсного дозволу на проживання. 58,3% міжнародних мігрантів у Євросоюз в 2022 році проживали у Європейському Союзі більш ніж п'ять років, за ними йдуть ті, хто прожив у Євросоюзі від одного до п'яти років (34,7%), і ті, хто в'їхав до ЄС в 2022 році становили 7% [44]. Відсоток безробітних в робочій силі Європейського Союзу розраховується як відношення чисельності безробітних до загальної чисельності роботодавця і безробітного населення. Рівню безробітних серед

негромадян Євросоюзу впродовж 2016-2019 років було характерне зниження. Згодом зрозуміло, що пандемією коронавірусу був спричинений ріст частки безробітних до 17,0% в 2020 році. В 2021-2022 роках цей відсоток поміж негромадян Євросоюзу знову скоротився. Найнижчий рівень 13,0% було зафіксовано в 2022 році (табл. 2.7).

Таблиця 2.7.

Рівень безробітних серед негромадян ЄС у 2016-2022 рр., %

Рік	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Відсоток непрацевлаштованих	19,0	18,0	16,0	15,0	17,0	16,0	13,0

Джерело: побудовано автором за даними [44]

У той час як міграція до Європи та всередині Європи стабільно зростала між 1990 та 2019 роками, кількість європейців, які живуть за межами Європи, має тенденцію до зменшення, повернувшись лише до рівня 1990 року за останні кілька років. Найпопулярнішим напрямком для мігрантів, які народилися в Європі, у 2019 році була Північна Америка з 7,4 мільйонами мігрантів з Європи (ІОМ 2020). У таких країнах, як Румунія, Хорватія, Латвія, еміграція переважає над імміграцією; кваліфіковані працівники з цих країн особливо мігрують вглиб Європи (Євростат 2021; ICF 2018). Найбільшими «приймачами» внутрішньоевропейської міграції є Німеччина, Великобританія (навіть якщо вона вже не в Союзі), Франція та Іспанія.

Однією з тенденцій останніх років є практичне зрівняння прав мігрантів з громадянами країн ЄС, а саме: право на освіту і професійне навчання право на працевлаштування та підприємницьку діяльність та багато інших доступ до соціальних послуг та медичного обслуговування, право на соціальний захист, а також участь у громадському та політичному житті. [48, с.53]. Крім того, мігранти отримують можливість об'єднуватися в професійні спілки та інші організації, що захищають їхні права. Важливим аспектом також є доступ до правової допомоги та правосуддя, що дозволяє мігрантам захищати свої права та інтереси на рівні з громадянами ЄС. Європейський Союз активно працює над інтеграцією мігрантів у суспільство, впроваджуючи різноманітні

програми, спрямовані на покращення їхньої соціальної та економічної адаптації. Тобто обмеження щодо проживання та переміщення в ЄС постійно зменшуються.

Перед настанням пандемії технологічний прогрес викликав значний вплив на різні сфери суспільного життя, такі як ЗМІ, роздрібна торгівля, охорона здоров'я, соціальні взаємодії, фінансові операції та політика. Технологічні інновації призвели до необхідності перегляду ролі робочої сили, зумовили появу нових робочих місць та спричинили фундаментальні зміни в структурі ринків праці [49]. Сучасне життя це реальність, яка постійно змінюється, це світ, що надзвичайно швидко розвивається. Одним з ключових поширених трендів на ринку праці визначають зростання варіативності зайнятості [50]. Дослідники цього тренду вважають, що традиційної зайнятості все більше додається фрилансинг, часткова зайнятість, дистанційна робота тощо. У світі спостерігаються високі очікування щодо скорочення традиційної зайнятості через автоматизацію праці. Сфери діяльності та спеціальності, які технічно легко та/або економічно доцільно регламентувати та алгоритмізувати, будуть «автоматизовані» досить швидко. Поза автоматизацією залишаться складні професії, які алгоритмізувати неможливо, й також прості професії, які алгоритмізувати недоцільно, бо використання людини обійдеться дешевше. Крім того, автоматизація створюватиме нову зайнятість, нові робочі місця, пов'язані з алгоритмізованими процесами спеціалістів з машинного навчання, робототехніки, Big Data тощо.

Станом на початок 2023 р., світовий ринок праці знаходиться у фазі невизначеності та потребує радикальних трансформацій. Відповідно до даних Світової організації праці [51], найближчими роками зростання зайнятості зупиниться, працівникам буде важче знайти якісну роботу, а реальні доходи, ймовірно, впадуть. Причини такого розвитку подій варто шукати в динаміці пропозиції робочої сили та демографічних змінах, у структурі ринків праці й в інституційному контексті створення і ліквідації робочих місць.

Узагальнюючи, найрозвиненіші країни Західної Європи є об'єктом міжнародних трудових мігрантів з менш розвинених західноєвропейських країн (Португалії, Мальти, Іспанії), арабських країн Північної Африки та Близького Сходу, країн Центральної Африки, східноєвропейських країн та країн колишнього СРСР. Більш того, в рамках інтеграційних процесів створено єдиний ринок робочої сили, що дозволяє вільно пересуватися робітникам між країнами ЄС та сприяє уніфікації трудового законодавства, хоча міжнародні міграційні потоки до країн Європи дуже різняться між собою.

Отже, світові тренди трудової міграції до ЄС відображають зростаючий попит на висококваліфікованих працівників у технологічних та наукових галузях, а також посилення мобільності робочої сили завдяки поліпшенню міграційних політик. ЄС стає привабливим регіоном для мігрантів через високий рівень життя, стабільну економіку та розвинені соціальні системи. Водночас, зростання нелегальної міграції та необхідність інтеграції великої кількості мігрантів ставлять перед країнами ЄС виклики, які потребують комплексного підходу для забезпечення соціальної стабільності та економічного розвитку.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ ТА ЄС

3.1. Вплив національної політики на зовнішні міграційні процеси

Без сумніву міграційні процеси – це процеси, які супроводжуються певними ризиками. Ситуації, пов’язані з підвищенням активності цих процесів, зменшенням ступеня їх контрольованості призводять до підвищення рівня злочинності, конфліктам у міжнародних відносинах, дестабілізації економіки та інших сфер суспільного життя. У свою чергу, міграція і, перш за все, нелегальна – є реальним і потенційним викликом безпеці, що безпосередньо впливає на порядку у державі. Тому значення виваженої державної міграційної політики полягає у тому, що вона є важливим запобіжником і регулятором, який здатний мінімізувати наслідки вищезгаданих ризиків і посилити позитивні моменти, які супроводжують міграційні процеси.

Унікальність міграційної політики європейського суспільства полягає в тому, що вона регулюється на двох рівнях – національному і наднаціональному. Загальна політика європейського об’єднання носить рекомендаційний характер, не дивлячись на наявність директив і нормативних документів, а також програм дій та інтеграційних програм, однак вибір інструментів і механізмів її реалізації відбувається на національному рівні [17]. Загальноєвропейська політика у сфері міграції знаходиться в процесі формування та адаптації до нової міграційної ситуації. Проте Євросоюзу в значній мірі вдалося уніфікувати і гармонізувати національні міграційні законодавства і скоординувати національні програми інтеграції мігрантів.

В результаті аналізу основних тенденцій формування та розвитку імміграційного законодавства деяких високорозвинених європейських країн, а

також їхньої практичної діяльності у сфері імміграційної політики можна зробити кілька відповідних висновків (рис.3.1).

- По-перше, імміграція як явище політичного та суспільного життя існує протягом тривалого часу, оскільки люди постійно прагнуть знаходити "краще життя" за межами своїх країн з різних причин.
- По-друге, проведений аналіз свідчить про те, що тільки економічно стабільні та фінансово незалежні держави можуть дозволити в'їзд іммігрантам на свою територію, зазвичай відстежуючи прагматичні та корисні цілі.
- По-третє, сучасне міжнародне імміграційне законодавство, так само як і політика кожної конкретної держави стосовно іммігрантів в цілому, піддається впливу різноманітних чинників, які впливають на імміграційні процеси і мають економічний, політичний та соціальний характер.
- По-четверте, на рубежі двох століть XX та XXI століть стало очевидним, що імміграція, як соціально-політичне явище, поступово перетворюється з позитивного фактору для країни, яка надає притулок, на негативне явище з усіма наслідками, що випливають з цього.

Рис.3.1. Тенденції формування та розвитку імміграційного законодавства країн Європи

Джерело: сформовано автором на основі [52]

Існування сьогоденних всеосяжних правових норм Європейського Союзу для усіх основних видів міграції: шукачів притулку, членів сімей, студентів, біженців, довгострокових резидентів та дослідників, є наслідком законодавчої діяльності останніх років. Та попри це країни-члени Європейського Союзу досі не досягли спільної згоди щодо загальної політики відносно управління трудовими міграційними процесами. Трудова міграція є однією з галузей, в яких страх втрати національного суверенітету є особливо виразним. Багато урядів продовжують вважати, що прийняття рішень щодо в'їзду та проживання у їхній країні трудових мігрантів є ключовим аспектом національного суверенітету.

Політика регулювання міжнародної трудової міграції в країнах Європейського Союзу викликає значний інтерес серед науковців. Зі зростанням числа мігрантів і біженців, що в'їжджають до Євросоюзу, зростає

потреба у комплексній політиці, спрямованій на ефективне регулювання трудової міграції. Один із провідних викликів, що стоїть перед Європейським Союзом, – забезпечення балансу між попитом на робочу силу у певних секторах і захистом прав трудових мігрантів. Існує ризик експлуатації трудових мігрантів, якщо їм не буде надано належного захисту та гарантій. Тому будь-яка політика, пов'язана з трудовою міграцією, повинна надавати пріоритет правам і інтересам трудових мігрантів. Кілька країн Європейського Союзу вже впровадили власну політику та нормативно-правові акти щодо трудової міграції. Наприклад, Німеччина прийняла закон, який дозволяє мігрантам працювати у певних секторах, таких як сільське господарство та охорона здоров'я, без необхідності проходження звичайної процедури отримання дозволу на роботу. Також, Франція ухвалила закон, що передбачає спрощений доступ до дозволів на роботу для мігрантів з певною кваліфікацією. У кожній країні діють свої правила і норми, які ускладнюють вільне пересування мігрантів між країнами. Відсутність координації процесів може призвести до непорозумінь та складнощів як для іммігрантів, так і для роботодавців.

Також згадаємо, що економіка ЄС залежить від великої кількості сезонних працівників поза меж ЄС, оскільки вона стикається з дедалі більшою нестачею робочої сили. Рада та Парламент ЄС прийняли Директиву про сезонних працівників у 2014 році. У ній визначено умови, за яких громадяни країн, які не входять до ЄС, можуть в'їжджати та залишатися в ЄС як сезонні працівники. Ці правила допомагають: гармонізувати та спростити правила прийому в державах-членах; захистити сезонних працівників поза меж ЄС від експлуатації та поганих умов праці; вирішувати проблему сезонних працівників поза меж ЄС, які нелегально залишаються в ЄС.

Один із сучасних викликів для міграційної політики Європейського Союзу становить військовий конфлікт в Україні та значне переміщення біженців, які, захищаючи свої життя, виїхали за межі країни. Після вторгнення російської федерації до території України 24 лютого 2022 року, Європейський

Союз швидко та ефективно відреагував, проявивши солідарність та надавши допомогу людям, які опинилися в скрутній ситуації. Ця допомога включала гуманітарну допомогу, надання екстреної цивільної захисної дії, підтримку на кордоні та захист осіб, які шукають порятунку від війни. Крім того, вперше в історії Європейського Союзу було запроваджено Директиву про тимчасовий захист, яка встановлює нормативно-правові механізми для регулювання масового прибуття людей. В результаті, незважаючи на стратегію (визначальні довгострокові стратегічні орієнтири), про що свідчать відомі методологічні положення стратегічного плану, а також досвід інших країн, в країні повинні бути національні та регіональні програми (на середньострокову перспективу), а також план дій на один-два роки. [53, с. 21].

Міграційну політику формує зовнішня політика країни, її позиціонування та розвиток міжнародні відносини. Україна з набуття незалежності чітко визначила для себе спрямування на європейський вектор. Європейська інтеграція спостерігається у всіх секторах національної політики та є стратегічною ціллю. За останні роки Україна здійснила відчутний прогрес в системі адміністрування міграцією у щільній взаємодії з ЄС, яка слугує початку трансформації міграційної політики. Забезпечення удосконалення міграційної політики було впроваджено під час реалізації Плану дій Україна-ЄС у сфері юстиції, свободи та безпеки (2001 р., 2007 р.), Плану дій з лібералізації візового режиму з ЄС (2010-2015 рр.) і співпраці з відповідними установами ЄС, спричиняючи посиленню міжнародного та транскордонного співробітництва [53, с. 18]. План дій з лібералізації візового режиму між Україною та ЄС став інформаційно-нормативною базою здійснення сучасної державної політики управління міграційними процесами. Згідно з умовами Плану дій політика України у сфері регулювання міграції, інтегрованого управління кордонами, надання притулку та державного контролю за легальною і нерегулярною міграцією мала бути модернізована відповідно до вимог ЄС. Великим стрибком у трансформації міграційної політики України є неперервність шляху двосторонньої співпраці з ЄС.

Міграційна політика є однією із сфер державної етнонаціональної політики, засади якої закладені в ст. 11 Конституції України: «Держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України» [54]. Важливе завдання держави, яке визначене ст. 12 є те, що: «Україна дбає про задоволення національно-культурних і мовних потреб українців, які проживають за межами держави» [54].

Нормативно-правове регулювання міграції, міграційних процесів та їх наслідків здійснюється також й у низці підзаконних актів. Йдеться про постанови Кабінету Міністрів України «Положення про державну міграційну службу України», «Державна програма співпраці із закордонними українцями», «Про затвердження Правил перетинання державного кордону громадянами України»; укази Президента України «Про Концепцію державної міграційної політики», «Про додаткові заходи щодо державної підтримки сім'ї, охорони материнства, батьківства та дитинства» та ін. Поверхневого огляду переліку вказаних нормативно-правових актів достатньо аби відзначити незавершеність і неповноцінність вітчизняного інституційно-правового забезпечення управління міграцією. В Україні донині парламентом не прийнято базовий Закон України «Про державну міграційну політику», хоча потреба в ньому є очевидною. Як уже згадувалося, міграційні процеси на сьогоднішній час переросли в системну проблему, яка загрожує більшості елементам національної та економічної безпеки держави. Крім того дійсний рівень правового статусу мігрантів в Україні не зовсім повною мірою відповідає міжнародним стандартам і актуальному сенсу міграційних відносин, а його обмежене регулювання часто зумовлює появу та поширення таких явищ, як нелегальна міграція, яке чинить руйнівний вплив на політичне, соціальне та культурне життя. [55]. Аналіз державної міграційної політики в контексті забезпечення національної безпеки країни передбачає дослідження

законодавчих актів, які встановлюють принципи національної безпеки та стосуються безпосередньо міграційних процесів.

Міграційна політика країн відчула вплив ситуації в Україні, що призвело до індивідуалізації підходів до регулювання міграційних процесів, що в свою чергу впливає на ступінь привабливості цих країн для мігрантів. У порівнянні зі Сполученими Штатами та Ізраїлем, країни Європейського Союзу характеризуються більш лояльною міграційною політикою стосовно України. Наприклад, Німеччина, Польща та Бельгія мають високий рівень привабливості для міграції, в той час як в'їзд до США чи Великої Британії може бути складнішим для мігрантів [56, с. 770].

У сучасних умовах розвитку, основним пріоритетом державної міграційної політики України є стратегічне управління для обмеження подальшого зростання зовнішньої міграції та активізація процесів рееміграції українців на території. Виконання цього завдання стосується цілого ряду різноманітних, але й взаємопов'язаних сфер життєдіяльності: зайнятості та праці, зарплатні й доходів, бізнес-середовища та інвестицій, освіти і працевлаштування, якості життя, екології, політичної та економічної стабільності, перспективи стратегії розвитку країни, національної єдності та розвитку. Цей перелік можна продовжувати. Відповідно до цього виникає проблема потреби в систематичному, узгодженому та послідовному регулюванні всіх зазначених взаємопов'язаних сфер.

Історія внутрішньої та зовнішньої політики, яку проводить Україна у напрямках здійснення державного управління міграційними процесами говорить про те, що вектор цієї діяльності держави на протязі її існування доволі суттєво змінювався. Ці зміни перш за все стосувалися питань «регулювання міграційних процесів у сфері в'їзду – виїзду, визначення порядку перебування іноземної робочої сили на вітчизняному ринку праці, громадянства, свободи перебування, тощо» [55, с.177]. Питання щодо керування міграційними процесами продовжують бути складними. Розглядаючи основні причини цієї ситуації, ми зазначаємо відсутність не

тільки стабільності, а й остаточного визначення напрямів діяльності держави щодо розв'язання важливих міграційних проблем, розроблення ефективної концепції, дієвої програми реформування суспільних відносин у сфері міграції.

Отже, міграційні процеси – це є доволі складні моменти на шляху розвитку держави. Зважаючи на зазначене, державна міграційна політика – це стратегічний план держави щодо збалансованого впливу на міграційні процеси з метою забезпечення національної безпеки держави. Державна міграційна політика повинна бути гнучкою, адаптивною та ефективною, враховуючи потреби та інтереси як внутрішніх, так і зовнішніх мігрантів. Вона має спрямовуватись на забезпечення стабільності, розвитку економіки, соціальної інтеграції та безпеки країни. Основи національної безпеки передбачають формування визначених правових підходів до процедур перетину державного кордону, правильного і своєчасного заповнення міграційних карт, визначення місця перебування, поставлення на міграційний облік. Дотримання таких процедур має на увазі організацію різних форм цивілізованої міграції. Національна політика суттєво впливає на зовнішні міграційні процеси через заходи щодо контролю віз, імміграційних квот, інтеграції мігрантів та захисту їхніх прав. Ефективне регулювання міграції також включає боротьбу з нелегальною міграцією та міжнародне співробітництво. Створення сприятливих економічних умов і забезпечення політичної стабільності сприяють зниженню еміграції та залученню мігрантів.

3.2. Глобальні наслідки розвитку міграційних процесів

Відповідно до зростаючих дисбалансів у світовій економіці, демографічної асиметрії, політичної нестабільності, технологічних та соціальних перетворень, нових тенденцій на міжнародному ринку праці, посилення співзалежності працюючих і трудонедостатніх країн, попиту на певні категорії фахівців (кваліфікації, компетенції, навички), відбувається

зростання чисельності міжнародних мігрантів (за прогнозом Міжнародної організації з міграції до 2050 р., вона може досягти 321 млн. осіб) [57]. Нові тенденції на міжнародному ринку праці призводять до підвищення конкуренції за висококваліфіковані кадри, що змушує країни та компанії інвестувати більше у освіту та професійний розвиток. Зростання віддаленої роботи сприяє глобалізації ринку праці, дозволяючи працівникам з різних країн конкурувати за ті ж самі вакансії. Ці зміни також створюють виклики для регуляторів, які повинні адаптувати законодавство до нових умов праці, включаючи забезпечення соціального захисту та прав працівників незалежно від їхнього місця проживання.

Трудова міграція має безпосередній вплив на економіку країни та її окремих регіонів. Вона стимулює надходження іноземної валюти в країну, що підтримує стабільний курс національної валюти та стає основою фінансів домогосподарств. Трудова міграція має також негативні наслідки: відтік робочої сили, дисбаланс на ринку праці, неефективне використання коштів державою, збільшення інфляції. Тому такий вид міграції потребує чіткого регулювання. Міжнародна трудова міграція набуває дедалі більшого значення в сучасних умовах і є важливою складовою економічного розвитку. Важливо, щоб держави не ігнорували та приділяли належну увагу питанням зайнятості.

Зовнішня трудова міграція стала ключовим фактором світового розвитку в умовах глобалізації, сприяючи гнучкості міжнародного ринку праці та залученню країн з менш розвиненою економікою до світової культури виробництва. Напрями міграції змінюються відповідно до економічних процесів у різних країнах та регіонах, а також у світовому господарстві в цілому. Сучасна міграція відрізняється тим, що потоки мігрантів можуть мати два напрямки: країна-донор, яка віддає свою робочу силу, та країна-реципієнт, яка приймає цих мігрантів. Зважаючи на це, вважаємо доцільним для кращого формулювання наслідків міграції провести класифікацію у вигляді SWOT-аналізу окремо для кожного напрямку (рис.3.2 та рис.3.3).

<p>Сильні сторони :</p> <p>Міграція сприяє збільшенню прямих іноземних інвестицій у місцеві підприємства та підвищенню рівня доходів місцевих домогосподарств, зменшення рівня безробіття, покращення рівня життя населення.</p>	<p>Слабкі сторони :</p> <p>Міграція може призвести до втрати висококваліфікованих кадрів, збільшення навантаження на систему охорони здоров'я країн-транзитерів, зростання контрабандних потоків та випадків корупції.</p>
<p>Можливості :</p> <p>Зростання чисельності емігрантів сприяє збільшенню обсягів міжнародних переказів, що витрачаються у країні-донорі. Це може теж призвести до зменшення рівня безробіття та мінімізації негативних наслідків різкого перетворення економічної системи.</p>	<p>Загрози :</p> <p>Великий потік емігрантів може вплинути на демографічні показники країн-донорів, може негативно позначитися на економічному розвитку країн-донорів, викликати політичні та соціальні напруги.</p>

Рис.3.2. SWOT-аналіз прогнозів наслідків міграції для країн-донорів

Джерело: сформовано автором на основі [58]

<p>Сильні сторони :</p> <p>Міграційні процеси можуть сприяти економічному зростанню, культурній різноманітності, розвитку людського капіталу, обміну знаннями та технологіями, а також збільшенню міжнародного впливу</p>	<p>Слабкі сторони :</p> <p>Слабкими сторонами можуть бути відсутність контролю над масовими прибуттями, демографічні виклики, соціальні та економічні нерівності, а також можливість конфліктів та культурних розривів.</p>
<p>Можливості :</p> <p>Висококваліфіковані мігранти можуть ефективно сприяти розвитку міжнародних бізнес-мереж, а також за допомогою своїх наукових, інженерних та інших професійних навичок ініціювати технологічний розвиток в приймаючих країнах.</p>	<p>Загрози :</p> <p>Іммігранти заощаджують свої гроші, і більшу частину з них не витрачають, а надсилають до країни їх походження. Також міграційні процеси можуть створювати конкуренцію на ринку праці, нерівномірний розподіл ресурсів та ризику росту злочинності.</p>

Рис.3.3. SWOT-аналіз прогнозів наслідків міграції для країн-реципієнтів

Джерело: сформовано автором на основі [58]

У загальному відношенні, при аналізі міграційних процесів переважно акцентується на перевагах, ризиках та втратах, що міграційні потоки вносять до країни прийому. Водночас вважається, що країна, яка втрачає своє населення або робочу силу, понесе значні економічні, соціальні та гуманітарні збитки. Незважаючи на те, що так складається у більшості випадків, слід зазначити, що, по-перше, існують певні можливості та позитивні аспекти для країни-експортера. По-друге, негативні наслідки виникають лише у випадку,

якщо держава займає пасивну позицію у вирішенні проблеми відтоку громадян за кордон на постійне або тривале проживання. Тому основна увага приділяється міграційним аспектам та їх впливам на соціально-економічне оточення країни-донора робочої сили, які можуть мати суперечливий характер, а також окремим напрямкам соціально-економічної політики, спрямованим на пом'якшення наслідків відтоку працівників та їх сімей за кордон або навіть використання таких процесів для зміцнення трансформаційних процесів у власній країні [59, с. 3].

Таким чином, враховуючи основні впливи міграційних процесів на країни-донори та країни-реципієнти, можна зробити висновок, що ці впливи є досить різноманітними, включаючи як позитивні, так і негативні аспекти у сферах соціально-економічного та демографічного розвитку. Зауважимо, що хоча міграційні процеси можуть мати короткострокові позитивні наслідки для країн-донорів у контексті економічного зростання, вони можуть також призвести до негативних наслідків у середньостроковому та довгостроковому планах. З іншого боку, для країн-реципієнтів міграційні процеси переважно мають позитивний вплив на економіку та демографію. Однак існує значна ймовірність виникнення та загострення негативних соціальних та культурних наслідків у довгостроковій перспективі.

Проблема полягає в недостатньому розумінні потенційних наслідків міграційних процесів багатьма політичними органами. Наприклад, існує ситуація, коли уряд інвестує значні кошти у розвиток певних навичок, проте більшість кваліфікованих працівників віддає перевагу міграції до країн, де існує великий попит і вищі заробітні плати в даній галузі. Глибоке розуміння потреб внутрішнього ринку праці та контексту міграції сприяло б розробці державної політики, що відповідає потребам населення та економіки. Отже, стратегії розвитку повинні враховувати вплив галузевої політики на рішення щодо міграції, використання грошових переказів та стабільність повернення.

[60]

Зважаючи на рівень економічного розвитку Україна виступає країною-донором на світовому ринку праці. Ця тенденція сформувалася та продовжує існувати протягом багатьох років під впливом різноманітних факторів, які охоплюють економічні, політичні та соціальні аспекти. Аналіз цих факторів, а також оцінка розмірів зовнішньої міграції, є важливими для розуміння основних наслідків міграційних процесів для України, зокрема :

- загальний рівень розвитку людського капіталу знижується, і відчувається нестача кваліфікованої робочої сили.
- продуктивність праці знижується, а також обсяги доходів на різних рівнях бюджету.
- збільшуються потреби у соціальному захисті на фоні скорочення прибуткових джерел.

Відтік кваліфікованих працівників теж може здійснювати вплив на загальну інституційну і макроекономічну стійкість країни в цілому. Поглянувши з другої сторони, значна міграція населення з України до країн Європейського Союзу зумовлює потенційні переваги для європейців, які давно стикаються з демографічними коливаннями, які маю специфічний прояв у низькому рівні народжуваності, тенденції до формування малодітних або бездітних сімей, а також старіння населення при підвищеній якості та тривалості життя [61]. У цьому аспекті, може відбуватися значний вплив трудова міграції на послаблення демографічного тиску.

Незважаючи на широкий спектр проблем в даній області, особливу увагу привертає так званий «відтік мозків» (або «brain drain»), який може стати надзвичайно болючим для суспільства та його розвитку, охоплюючи не лише соціально-економічний, а й суспільний і гуманітарний аспекти. Якщо раніше під «відтоком мозків» розуміли виїзд вчених та кваліфікованих спеціалістів з різних причин з метою працевлаштування та проживання поза кордонами своєї країни, то в останні роки цей термін включає також переміщення студентів, які мають намір отримати західну освіту та подальше працевлаштування в інститутах розвинених країн [59, с. 4].

Таблиця 3.1

«Індекс відтоку мізків», 2022 р.*

Країна	Місце	Оцінка
Австрія	164	1,7
США	163	1,8
Велика Британія	157	2,4
Південна Корея	143	3,4
Китай	137	3,5
Польща	115	4,6
Україна	81	5,9
Перу	80	5,9
Пакистан	79	5,9
Болівія	78	5,9
Ангола	77	5,9

* Шкала оцінки: 0-10, нижче значення — менший рівень відтоку. Всього у рейтингу 177 країн.

Джерело : сформовано автором на основі [62]

«Відтік мозків» у країнах ЄС є серйозною проблемою, оскільки висококваліфіковані спеціалісти, зокрема в галузях науки, технологій та медицини, часто мігрують до більш розвинених країн з кращими умовами праці та вищими зарплатами. Це призводить до браку фахівців у країнах походження, що негативно впливає на їхній економічний розвиток і інноваційний потенціал. Деякі країни ЄС намагаються вирішити цю проблему шляхом впровадження політик, спрямованих на підтримку наукової та професійної діяльності, покращення умов праці та збільшення інвестицій у дослідження та розвиток. Однак, для ефективного подолання «відтоку мозків» необхідно не лише покращувати внутрішні умови, але й розвивати міжнародне співробітництво та створювати привабливі умови для повернення спеціалістів на батьківщину. Оцінка рівня «відтоку інтелектуалів» у міжнародних порівняннях проводиться за допомогою Індексу відтоку мозків (Human Flight and Brain Drain Index) [62]. На жаль, Україна за цим ранжуванням розташована по суті у другій (незадовільній) половині списку країн і знаходиться у «компанії» Анголи, Болівії, Пакистану, Перу (таблиця 3.1) .

Серед соціальних наслідків варто відзначити також роз'єднання сімей, оскільки батьки, які виїжджають на роботу за кордон, можуть не усвідомлювати негативні наслідки для зростання своїх дітей у відсутність

батьківського піклування. Родичі та інші опікунські особи, які залишаються з дітьми, не завжди мають час і можливості для забезпечення їх повноцінного розвитку. Соціальні наслідки можуть сприяти з одного боку возз'єднанню сімей, а з іншого боку, навпаки, спровокувати розлучення й конфлікти. Ще одним наслідком міграції є втрата національної ідентичності, оскільки масовий відтік громадян за кордон може призвести до асиміляції їхньої культури та мови в умовах сприйняття та популяризації звичаїв та традицій інших країн. Така тенденція може мати серйозні наслідки, оскільки не всі нації демонструють етичну поведінку до інших.

Війна та підтримка з боку європейців відкрили «вікно можливостей» для категорії людей, що жадали кращого – використання гуманітарної та соціальної допомоги, надання пільг у житлі та працевлаштуванні створюють умови для того, щоб залишитися у Європі навіть тим, хто раніше лише мріяв про це. І, ймовірно, це єдиний спосіб зберегти хоча б мінімальний рівень добробуту для тих, хто втратив свій дім і засоби до існування через війну. Однак українським мігрантам і переселенцям, які у 2022-2023 рр. знайшли прихисток в країнах ЄС слід враховувати, що далеко не для всіх українців, які покинули країну, «пільговий» порядок отримання різноманітних дозволів діятиме й усі наступні роки. Найбільш серйозними наслідками військової агресії можна виділити наслідки у демографічній сфері : повернення громадян до України, а також з регіонів переміщення у межах країни у період, коли не буде створено умов для гідного способу життя (відсутність робочих місць, житла, закладів освіти, охорони здоров'я ін.); депопуляція та підвищення навантаження на соціальну сферу і пенсійний фонд у зв'язку з переважанням осіб працездатного віку у структурі громадян, що не повернуться до України; зростання потоків трудової міграції та падіння грошових надходжень в Україну на тлі виїзду за кордон сім'ями. Виходячи з цього, можливий дефіцит кадрів означатиме, що Україні може знадобитися залучення іноземної робочої сили. Особливо це стосується визволених регіонів, що постраждали від війни. З урахуванням географії сучасних міграційних потоків, можемо очікувати, що

основна частина залученої робочої сили в Україну прибуде з азійських країн. Відповідно, необхідно бути готовими до відповідних соціокультурних та соціально-психологічних викликів.

Отже, спричинені різними обставинами, міграційні процеси значно впливають на глобальну економіку та економіку окремих держав, зокрема можуть призводити до різних наслідків для різних країн. Якщо приймаючій країні вдається частково регулювати міграційні потоки і, відповідно, вона отримує більше користі, ніж зазнає втрат, то наслідки для країн, з яких відбувається еміграція, зазвичай розглядаються як негативні або суперечливі. Це може включати втрату кваліфікованої робочої сили, що гальмує економічний розвиток і посилює соціальні проблеми. Однак, надходження грошових переказів від мігрантів може частково компенсувати ці втрати, сприяючи стабілізації економіки. Крім того, відтік молодого та працездатного населення може знижувати рівень безробіття в країні походження, але водночас створює демографічні виклики. Важливо також враховувати, що еміграція може сприяти культурному обміну та трансферу знань, що в довгостроковій перспективі може мати позитивний вплив на розвиток країн-емітентів. Остаточні наслідки та подальші прогнози щодо міграції українців можна буде сформулювати після завершення війни. На жаль, чим довше продовжуватимуться військові дії, тим більше українців можуть приймати рішення не повертатись на батьківщину, адже цей час сприяє інтеграції українців, залученню на ринок праці закордоном, тим гіршими будуть соціально-економічні наслідки для України, тим більше жертв цієї небажаної війни ми отримаємо.

3.3. Напрями вдосконалення законодавчого регулювання міжнародної трудової міграції в Україні та ЄС

У сучасному світі державна міграційна політика стає особливо актуальною в умовах війни та глобалізації. Україна наразі гостро відчуває

необхідність в удосконаленні своєї міграційної політики задля забезпечення національної безпеки, збереження, розвитку та ефективного використання людського капіталу. Міграційні процеси в Україні відбуваються набагато швидше, ніж вдосконалення чинного законодавства. І, як наслідок, у країні виникають прогалини відносно міграційної політики. Перед Україною стоїть складне завдання відновлення і посилення людського капіталу у повоєнний період. Війна знищила тисячі виробничих потужностей і мільйони робочих місць, частина з яких вже не відновиться ніколи. Та й умови конкурентоспроможності вимагатимуть не простої відбудови (старих виробничих потужностей, стандартів і технологій), а формування працівників нової якості, які зможуть результативно працювати в нових інформаційних і технологічних середовищах. Це вимагатиме значного наповнення вітчизняного економічного середовища достатніх трудових ресурсів. Отже, на наш погляд слід виділити такі критерії з огляду на які середньостатистичний воєнний мігрант буде приймати остаточне рішення про повернення в повоєнний період.

Першим критерієм, який варто враховувати, є можливість забезпечити працездатній людині гідну роботу в Україні. У випадку, коли особа впевнена, що здатна знайти відповідну роботу за своїм фахом у своїй батьківщині, вона може прийняти рішення про повернення, навіть якщо у країні тимчасового перебування вона не може знайти аналогічну роботу.

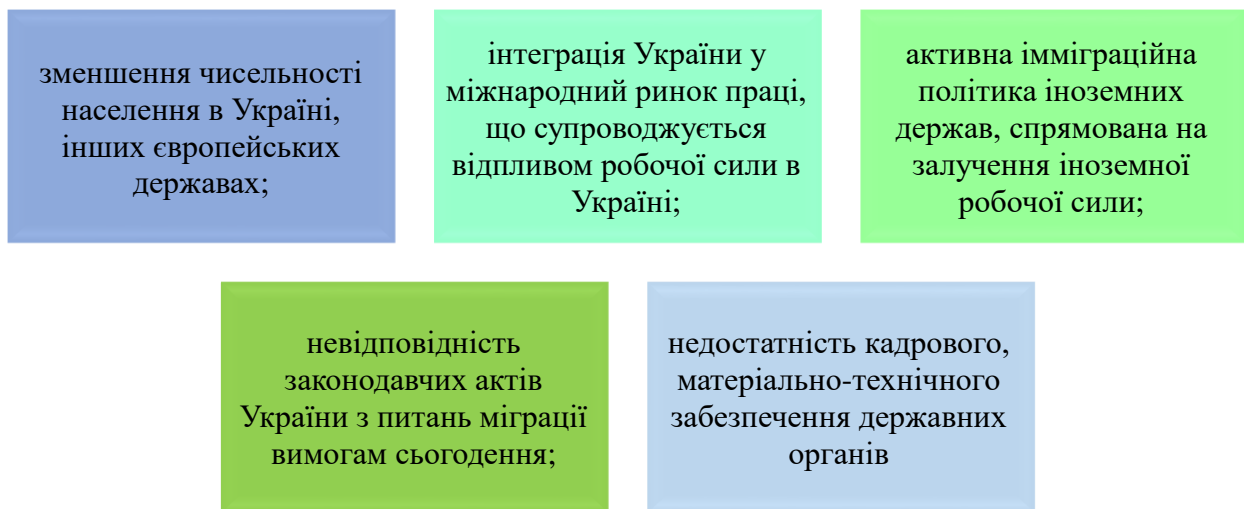
Другим важливим критерієм є забезпеченість родини житлом. У випадку, якщо у особи залишилося непорушене житло в Україні та воно розташоване у безпечному регіоні, ймовірність повернення зростає.

Третім аспектом є родинний стан. Якщо в Україні залишилися чоловік, літні батьки та інші родичі, які не мають наміру переїжджати в іншу країну, це може стати вагомою причиною для повернення. З іншого боку, якщо вся родина вже переїхала з України і має маленьких дітей, які адаптувалися до нового середовища, ймовірність повернення знижується.

Четвертим критерієм є наявність освіти та можливість отримання роботи за фахом. Якщо особа має освіту в галузі, яка є високо популярною на ринку праці країни перебування, і зуміла отримати роботу, то ймовірність повернення до України зменшується через значну різницю у заробітній платі між країнами.

Необхідність удосконалення системи державного управління міграційними процесами зумовлена саме політичними та соціально-економічними факторами, що впливають на ситуацію в Україні та світі зокрема, головні з яких є зображені на рис.3.4.

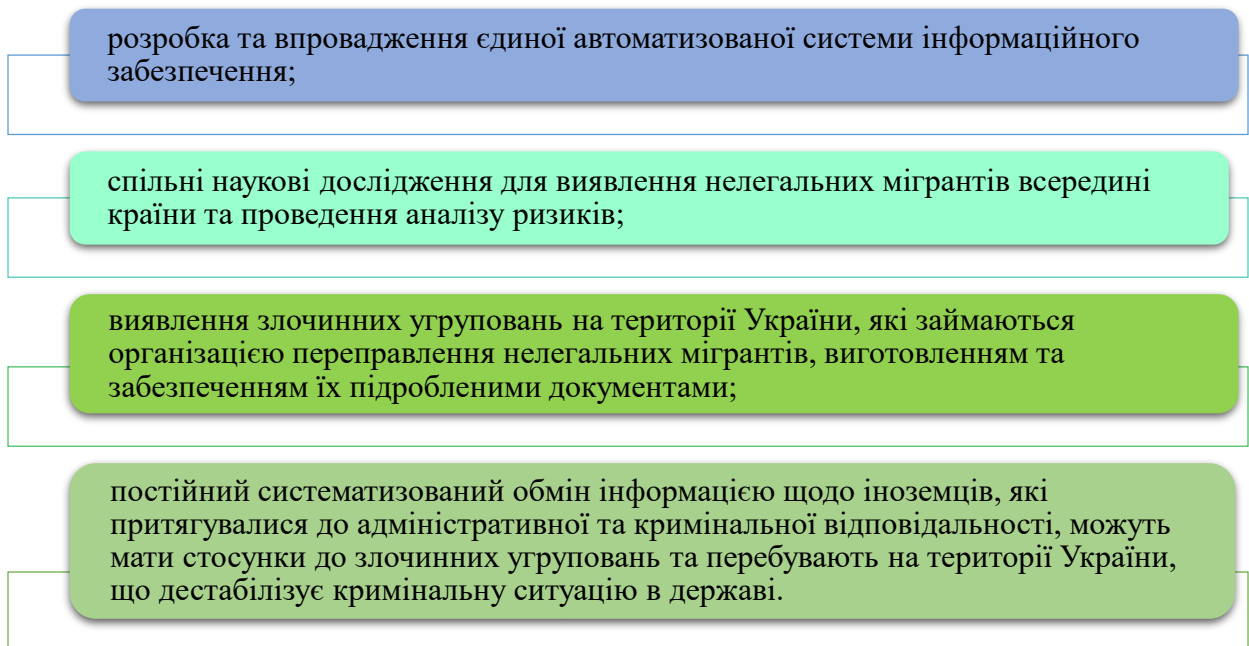
Рис.3.4. Чинники удосконалення системи державного управління міграційними процесами України

Джерело: сформовано автором на основі [53]

Метою політики регулювання міжнародних міграційних процесів є належне визначення оптимального напрямку для міграційних та пов'язаних з ними явищ, спрямованого на сприяння соціально-економічному і демографічному розвитку України, а також захисту та реалізації її соціально-економічних та гуманітарно-демографічних інтересів.

Важливим напрямком є удосконалення державного регулювання взаємодії органів Державної міграційної служби з органами Державної прикордонної служби, Службою безпеки України, Службою зовнішньої розвідки щодо забезпечення ефективного механізму з питань протидії

організованим формам нелегальної міграції всередині держави. Це включає різні напрями роботи, які зображено на рис.3.5.

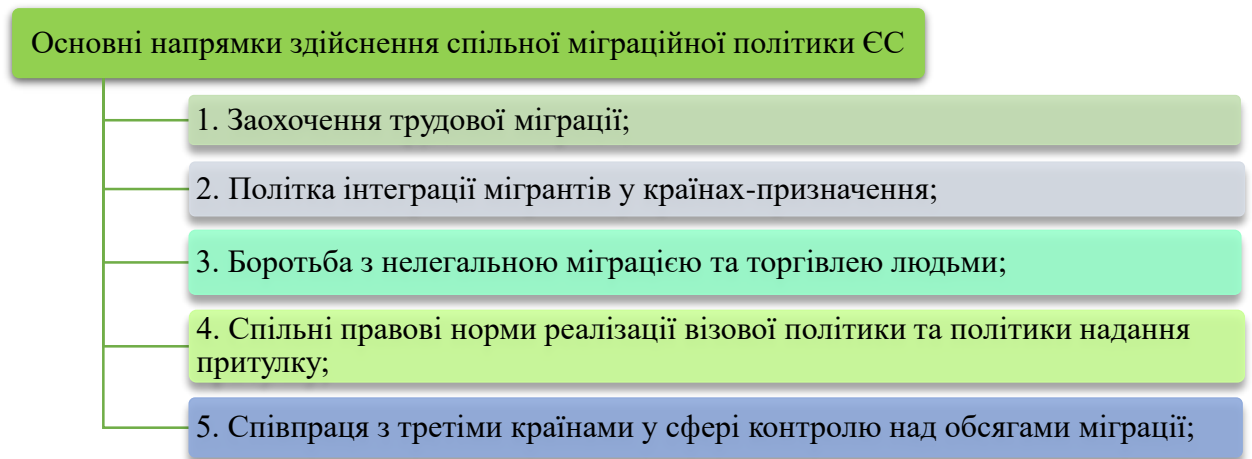

Рис.3.5. Напрями вдосконалення регулювання міграційних процесів внутрішніми органами управління України

Джерело : сформовано автором на основі [63]

Удосконалення механізму регулювання міграційних процесів в односторонньому порядку, з врахуванням лише внутрішніх інтересів, виявляється неефективним. Програма удосконалення державної міграційної політики повинна бути орієнтована на міжнародні стандарти, програми, декларації, конвенції, пакти та угоди, які визначають міждержавні зобов'язання та спільні стандарти у сфері регулювання міграційних процесів. Врахування міжнародного виміру у програмі сприятиме ефективному управлінню міграцією та спільному вирішенню проблем, що виникають у зв'язку з цим явищем. Намагання України набути рівноправне членство в європейському об'єднанні, імплементація Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом обумовило формування концептуального документу у сфері міграції, яким би передбачалося поступове наближення політики та законодавства до стандартів Європейського Союзу, у тому числі у сфері міграції [17, с. 375].

Спільна міграційна політика ЄС передбачає гнучку систему заходів, які повинні забезпечити соціально-економічний розвиток ринку ЄС, сприяти посиленню партнерства між країнами – учасниками міграційного процесу (рис.3.6).

Рис.3.6. Основні напрями здійснення спільної міграційної політики ЄС

Джерело : сформовано автором на основі [52]

Протягом останніх 10 років було озвучено кілька аргументів на рахунок формування більш узгодженої політики Європейського Союзу в сфері трудової міграції. Невід’ємними складовими комплексного підходу Євросоюзу до міграції повинні виступати боротьба з нелегальними потоками людей та відповідно формування легальних каналів для трудових мігрантів. Відтак існує потреба у впровадженні всебічної загальноєвропейської політики щодо трудової міграції. Така політика повинна враховувати потреби як роботодавців, так і мігрантів, а також забезпечувати захист прав останніх. Крім того, вона має передбачати вільне пересування мігрантів між країнами, надаючи їм можливість шукати кращі можливості та проживати там, де вони бажають. Також важливо, щоб будь-яка політика щодо трудової міграції вирішувала питання інтеграції. Мігранти, які прибувають до Євросоюзу, повинні мати можливість легко інтегруватися в суспільство, отримувати доступ до мовних курсів, освіти та інших послуг, що допоможуть їм адаптуватися до нових умов. Без належної інтеграції мігранти можуть

зіткнутися з труднощами у пошуку роботи, доступі до медичної допомоги та загалом відчувати себе відокремленими від суспільства. Реформування законодавства щодо міграційних процесів надає можливість покращити умови перебування у всіх сферах життя легальним мігрантам, сприяє залученню кваліфікованих кадрів, що значно покращує стан економіки та сприяє покращенню демографічної ситуації в країнах ЄС.

Із початком здійснення вторгнення російської федерації в Україну Європейська комісія погоджувала заходи Євросоюзу, як відповідь на наявну агресію у рамках Плану Євросоюзу із забезпечення готовності до міграції та кризових ситуацій. План Європейського Союзу із забезпечення готовності до міграції і кризових ситуацій формує операційну базу для забезпечення: компетентності у ситуації та кращої підготовки; ефективного управління і своєчасного реагування [19]. Цей план, у співпраці з державами-членами та інституціями ЄС, бере активну участь у зборі та поширенні інформації про останні події. Накопичення і повідомлення інформації здійснюється для поліпшення регулювання міграції.

Задля того аби допомогти прикордонним службам держав Європейського Союзу ефективно контролювати прибуття на кордони із нашою країною, паралельно із цим зменшуючи час очікування, однак зберігаючи високий рівень безпеки, Комісія випустила 2 березня 2022 року керівні вказівки щодо управління зовнішніми кордонами [64]. Ці директиви містять положення про спрощення прикордонного контролю на межах Європейського Союзу з Україною, гнучкість умов в'їзду, можливість перетину у тимчасових пунктах пропуску, окрім офіційних кордонів, спрощений доступ для рятувальних служб та гуманітарної допомоги, а також про умови перевезення особистих речей та домашніх тварин. В директивах рішуче надано рекомендації державам Європейського Союзу щодо здійснення підтримки зі сторони агентств Євросоюзу. У зв'язку з наявними викликами у 2021-2022 роках ЄС визначив кілька ключових способів для реалізації й вдосконалення власної міграційної політики, яке може сприяти створенню

більш ефективної системи прийому мігрантів та економічному розвитку країн-членів (додаток В).

Отже, подолання міграційної кризи потребує комплексного підходу, який включає в себе як короткострокові заходи, так і довгострокові стратегії. Здійснення зазначених дванадцяти кроків дозволить Європейському Союзу ефективно керувати міграційними процесами, захищати права мігрантів та сприяти більшій єдності та солідарності між його країнами-членами. В цілому, це вимагатиме відданості спільній відповідальності, солідарності та готовності адаптуватися та розвиватися у відповідь на змінні умови.

Однак, не можна не погодитися, що спроби перемістити українську правову систему в площину інших цінностей та суто механічно перенести на український ґрунт усю західноєвропейську концепцію прав і свобод людини, основану на природно-правовій доктрині, може призвести до кризи в українській правосвідомості. До речі, Міжнародна організація з міграції (МОМ) проповідує глобальну тенденцію «Міграція – для загального блага», що суперечить нашій національній стратегії – «Українці – для України!». Усвідомлюючи важливість, як зразка, системи прав і свобод людини і громадянина, що була сформована західноєвропейською правовою думкою, необхідно здійснити пошук її теоретичного обґрунтування, а також розширити цю систему ідеями, що відображатимуть особливості українського менталітету та відповідними цінностями нашої нації. Євроінтеграційні і глобалізаційні процеси актуалізують необхідність доповнення наявних принципів міграційної політики ще й принципом гнучкості.

Таким чином, аналіз особливостей формування міграційної політики ЄС та України та наведені вище рекомендації вдосконалення вказують на деякі загальні тенденції та спільні риси, але очевидно, що одна і та ж політика для країн ЄС та нашої держави неефективна через відмінності у формах та чинниках міграційних процесів. Тому прийемо за доцільне, що Україні не варто повністю переймати особливості міграційної політики інших європейських країн. Основним завданням для мінімізації негативних наслідків

та максимізації позитивних результатів міграції є удосконалення міграційної політики в цій сфері. Це вимагає чіткого усвідомлення цілей політики, а також законодавчого та інституційного забезпечення для досягнення цих цілей. Беручи до уваги прогнозування наступних років, Європейський Союз та держави-члени повинні іти двома паралельними шляхам розвитку подій: вжити заходи для вирішення короткострокових проблем, та продовжувати середньо- та довгострокову роботу із реформування європейської системи в цілому.

ВИСНОВОКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Отже, підсумовуючи проведене нами дослідження, можемо зробити наступні висновки:

1. Міграційний процес має не однозначний характер, причини і мотиви, а також виступає в різних стандартно визначених формах. Міграція як соціальний феномен сучасності має свої особливості, які детермінуються соціокультурним контекстом (глобалізація та світові інтеграційні процеси), що впливає, при кількісному зростанні імміграції, на трансформації в межах етнонаціональних, конфесіональних картин в суспільствах розвинутих країн світу і супроводжується формуванням та структуруванням конфлікту ідентичностей (культурних, релігійних, правових, гендерних тощо).

2. Хоча розміри сучасної трудової міграції є меншими порівняно із значущим переселенням народів у минулому, її вплив значний завдяки високій територіальній концентрації та специфіці використання праці мігрантів. Ця міграція відіграє ключову роль у міжнародних економічних відносинах, служачи засобом міждержавного перерозподілу робочої сили в глобальному господарстві.

3. Сучасне економічне регулювання міжнародної трудової міграції визначається різноманітністю підходів і може включати як стимулюючі, так і обмежувальні заходи. Коли держава враховує міжнародні стандарти управління міграційними потоками, здійснюючи баланс між власними інтересами та потребами зовнішніх мігрантів, така політика сприяє вирішенню демографічних дисбалансів, розвитку ринку праці і сприяє формуванню позитивного іміджу на міжнародному рівні. У протилежному випадку відсутність згуртованої політики, що охоплює всі аспекти впливу трудової міграції, може призвести до подальших дисбалансів та загострення соціально-економічних проблем.

4. Вторгнення російської федерації в Україну у лютому 2022 року спричинило те, що величезна кількість українців покинула свою зруйновану війною батьківщину. І це стало п'ятою і наймасштабнішою міграційною

хвилею українців, що стало викликом та навантаженням для Європи. Великі потоки біженців у пошуку притулку та захисту дещо деформували характерні українцям міграційні напрями та змінили відповідно відношення європейських держав до мігрантів з України.

5. Не дивлячись на зусилля, направлені на гармонізацію і солідарність, відмінності між державами-членами ЄС зберігаються. Великі припливи мігрантів створюють інтеграційні проблеми, як-от культурні відмінності, мовні бар'єри і труднощі із доступом до освіти й зайнятості. Нерівномірний розподіл мігрантів по території Європейського Союзу загострює регіональні відмінності, посилюючи навантаження й викликаючи обурення, що стосується новоприбулих. конкуренція за робочі місця і житло підживлює антиіммігрантські настрої, насамперед у районах із високим рівнем бідності і безробіття.

6. Україна, яка історично завжди знаходилася на перехресті світових геополітичних інтересів, є однією з ключових точок на євразійському просторі, де формується сучасність та вирує нове майбутнє світових взаємин. Географічна та культурна наближеність України до Європи, наявність діаспори, а також статус тимчасового захисту вимушеним мігрантам внаслідок російського вторгнення сприяють збільшенню їх участі у соціально-економічних процесах.

7. Масштабна міграція стала одним з серйозних наслідків воєнного вторгнення росії на територію України. Аналіз показує, що міграція приносить значні економічні вигоди, головним чином, країнам, що приймають мігрантів. Оскільки більшість мігрантів з України обирають своїм основним напрямком саме сусідні країни, тобто країни Європейського Союзу.

8. Світові тренди трудової міграції до ЄС відображають зростаючий попит на висококваліфікованих працівників у технологічних та наукових галузях, а також посилення мобільності робочої сили завдяки поліпшенню міграційних політик. ЄС стає привабливим регіоном для мігрантів через високий рівень життя, стабільну економіку та розвинені соціальні системи. Водночас, зростання

нелегальної міграції та необхідність інтеграції великої кількості мігрантів ставлять перед країнами ЄС виклики, які потребують комплексного підходу для забезпечення соціальної стабільності та економічного розвитку.

9. Спричинені різними обставинами, міграційні процеси значно впливають на глобальну економіку та економіку окремих держав, зокрема можуть призводити до різних наслідків для різних країн. Якщо приймаючій країні вдається частково регулювати міграційні потоки і, відповідно, вона отримує більше користі, ніж зазнає втрат, то наслідки для країн, з яких відбувається еміграція, зазвичай розглядаються як негативні або суперечливі.

Зважаючи на проведений аналіз, відзначимо наступні пропозиції щодо вдосконалення регулювання міграційних процесів, зокрема тих, що стосуються ЄС та України:

➤ Державна міграційна політика повинна бути гнучкою, адаптивною та ефективною, враховуючи потреби та інтереси як внутрішніх, так і зовнішніх мігрантів. Вона має спрямовуватись на забезпечення стабільності, розвитку економіки, соціальної інтеграції та безпеки країни.

➤ Основи національної безпеки повинні передбачати формування визначених правових підходів до процедур перетину державного кордону, правильного і своєчасного заповнення міграційних карт, визначення місця перебування, поставлення на міграційний облік.

➤ Для подолання глобальних наслідків розвитку міграційних процесів необхідно сприяти створенню міжнародних договорів та механізмів співпраці, спрямованих на забезпечення захисту прав мігрантів та сприяння їхній інтеграції у суспільство.

➤ Важливо розвивати економічну співпрацю та інвестиції в країнах походження мігрантів, щоб створити умови для їхнього зайнятості та розвитку на батьківщині та враховувати культурні та етнічні особливості мігрантів при розробці політики інтеграції, щоб сприяти розвитку багатокультурного суспільства та побудові мирного та гармонійного світу.

➤ Основним завданням для мінімізації негативних наслідків та максимізації позитивних результатів міграції є удосконалення міграційної політики в цій сфері. Це вимагає чіткого усвідомлення цілей політики, а також законодавчого та інституційного забезпечення для досягнення цих цілей. Виділяючи тенденції на наступні роки, Європейський Союз та держави-члени мають слідувати двом паралельним напрямкам: вжиття заходів задля розв'язання короткострокових проблем, та продовження середньо- та довгострокової роботи із реформування усієї європейської системи.

➤ Ідентична політика для країн ЄС та нашої держави не буде ефективною у зв'язку з різним родом міграційних тенденцій та соціально-економічної ситуації, тому повністю переймати особливості міграційної політики інших європейських країн не варто. Доцільно буде розширення урядом системи ідеями, що відобразатимуть особливості українського менталітету та відповідними цінностями нашої нації. Це буде правильним рішенням, зважаючи на соціально-політичні умови та аспекти безпеки, що є першочерговими у приділенні уваги міграційного питання України.

➤ Остаточні наслідки та подальші прогнози щодо міграції українців можна буде сформулювати після завершення війни. На жаль, чим довше продовжуватимуться військові дії, тим більше українців можуть сумніватися у прийнятті рішення, чи повертатись на батьківщину, адже цей час сприяє інтеграції українців, залученню на ринок праці закордоном, тим гіршими будуть соціально-економічні наслідки для України, тим більше жертв цієї небажаної війни ми отримаємо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Етимологічний словник української мови : у 7 т. / редкол.: О. С. Мельничук (голов. ред.) [та ін.] ; АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. Київ : Наук. думка, 1982. Т. 3 : Кора-М / уклад.: Р. В. Болдирєв [та ін.] 1989. 548 с.
2. Ravenstain E. G. The Laws of Migration [Текст] / E. G. Ravenstain // *Journal of the statistical society* 1885. Vol. 48. С. 167-227.
3. Світлов О. Р. Поняття «міграції» : сучасні погляди та можливі перспективи в контексті теорії соціальної мобільності. Збірник наукових праць: *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. Київ. Логос. 2012. Вип.16. с. 33-42.
4. Ровенчак О. А. Визначення та класифікації міграцій: наближення до операційних понять. *Політичний менеджмент*. 2006. №2. С. 130.
5. Definition of Migration and Migrant: веб-сайт МОМ. URL: <https://www.iom.int/about-migration> (дата звернення: 01.10.2023)
6. Олексієнко Л. В. Регулювання міграційних процесів. Київ, 2021 р. URL: https://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/36012/1/292_Oleksienko%20Liudmyla%20Volodymyrivna.pdf (дата звернення: 18.09.2023)
7. Процик І. С., Кара Н. І. Особливості процесів міграції населення України. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*: науковий журнал. 2022. № 1 (7). с. 231-240
8. Кравченко В. Г. Визначення поняття трудової міграції. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 375-379
9. Синипостол В. В. Міжнародна трудова міграція: причини, тенденції та наслідки. Університет митної справи та фінансів Україна. 2019. С.1-2
10. Блюк Н.В. Світовий досвід регулювання трудової міграції: застосування в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. Вип. № 6. С. 117-120

11. Н. В. Короленко, А. А. Петросян. Міжнародна міграція робочої сили: причини та наслідки. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. 2021. 8 с.
12. Яковенко Ю. В. Сучасні тенденції розвитку міграційних процесів: глобальні особливості та наслідки для України. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2020. Серія : Економічна. Вип. 98. С. 79-88.
13. Маслова В.О., Сухорукова Т.Г. Основні тенденції розвитку міжнародної трудової міграції та її вплив на формування сучасного ринку праці. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2020-2021. № 72-73. С. 205-212
14. Ткачук Ю.В., Малишенко Л.О. Основні тенденції трудової міграції в контексті сучасних міжнародних міграційних процесів. *Науковий журнал «ПОЛІТИКУС»*. 2019. Випуск 5. С. 70–74
15. Лошенко О. В. Державне регулювання міжнародної трудової міграції у країнах світу. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2016. Серія : Економічні науки. № 5. С. 179-187. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpushk_2016_5_25. (дата звернення: 18.09.2023)
16. Мульска О. П., Іванюк У. В. Тригери актуалізації державного регулювання розвитку національної економіки в проекції забезпечення соціальної стійкості територій. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2022. Серія економічна. Випуск 32. С. 129-137
17. Н. П. Павлів-Самоїл. Філософсько-правовий феномен міграції у контексті глобалізаційних процесів в Європі (кінець ХХ – початок ХХІ ст.). Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Національний університет «Львівська політехніка». Львів. 2021 р. 497 с.
18. Проценко О. Міграційна політика Європейського Союзу. *Міжнародне право*. 2020. Випуск 11. С. 302-306
19. Чернега О.Б., Яковенко Ю.В. Міграційна політика ЄС: тенденції формування міграційних потоків та механізми вдосконалення.

- Електронний журнал: *Економіка та суспільство*. 2020. Випуск 22. 9 С.
URL: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/46>
(дата звернення: 25.01.2024)
20. Employment by sex, age and citizenship. Eurostat. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/lfsa_egan_custom_8841567/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=a2e95b51-c08a-462c-b4b7-c0a11bab32a7 (дата звернення: 26.01.2024)
21. Percentage of illegal border-crossings between border-crossing points (BCPs) to the European Union from 2019 to 2022, by main routes. URL: <https://www.statista.com/statistics/875519/european-union-migration-flow-by-main-route/> (дата звернення: 27.01.2024)
22. All valid permits by reason, length of validity and citizenship on 31 December of each year. Eurostat. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/migr_resvalid/default/table?lang=en (дата звернення: 29.01.2024)
23. Bernard A. Levels and patterns of internal migration in Europe: A cohort perspective. URL: <https://population-europe.eu/network/news-network/levels-and-patterns-internal-migration-europe> (дата звернення: 30.01.2024)
24. Rowe F., Patias N. Mapping the spatial patterns of internal migration in Europe. *Regional studies, regional science*. 2020. Vol. 7, no. 1. P. 390-393
25. Jeannet A.-M. Internal migration and public opinion about the European Union: a time series cross-sectional study. *Socio-Economic Review*. 2018. Vol. 0, No. 0. P. 1-22
26. Citizens of European Union member states living in other EU countries as a share of their home country's population in 2022, by country. URL: <https://www.statista.com/statistics/1420601/eu-migration-citizens-living-abroad-share-population/> (дата звернення: 16.02.2024)
27. EU Migration: share of population of member states living in other member states 2022. URL: <https://www.statista.com/statistics/1420601/eu-migration-citizens-living-abroad-share-population/> (дата звернення: 16.02.2024)

28. Migration in the EU – Statistics and Facts. Statista. URL: <https://www.statista.com/topics/4046/migration-in-europe/#topicOverview> (дата звернення: 27.01.2024)
29. Нац. доповідь: Українське суспільство: міграційний вимір. *Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України*. Київ, 2018. 396 с.
30. Міграція в Україні: цифри і факти. 2021. URL: https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/migration_in_ukraine_facts_and_figures_2021-ukr_web.pdf (дата звернення: 26.01.2024)
31. Кількість міждержавних мігрантів-громадян України за країнами в'їзду (виїзду). Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 06.03.2024)
32. Ukrainian citizens in the EU. Eurostat, URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?oldid=572558#Ukrainian_citizens_authorized_to_stay_in_the_EU (дата звернення: 15.04.2024)
33. Кількість українців та їх міграція за кордон через війну. Інтернет-видання : *ukrinform.ua*. 06.07.2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3732355-kilkist-ukrainciv-ta-ih-migracia-za-kordon-cerez-vijnu.html> (дата звернення: 27.11.2023)
34. Кількість біженців з України в Німеччині зі статусом тимчасового захисту зменшилася на 140 тис., що віддалило їхнє загальне число в Європі від 5 млн – ООН. Interfax-Ukraine. 2023. URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/889059.html> (дата звернення: 21.03.2024)
35. Міграція в Україні: факти і цифри. 2016. URL: https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/ff_ukr_21_10_press.pdf (дата звернення : 17.04.2024)

36. Ядловська О. Особливості міграційної хвилі українців-евакуантів у 2022 р. через військову агресію російської федерації. *Науковий вісник ДДУВС*. 2022. Спеціальний випуск № 2. С. 188-203
37. Підписання Адміністративних домовленостей є додатковим інструментом у синхронізації міграційної політики України та ЄС. Денис Монастирський. *Портал МВС*. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/news/pidpisannya-administrativnix-domovlenostei-je-dodatkovim-instrumentom-u-sinxronizacijimigraciiinoyi-politiki-ukrayini-ta-jes-denis-monastirskii> (дата звернення: 13.11.2023)
38. О. Туча, І. Співак, О. Бондаренко, О. Погарська. Вплив українських мігрантів на економіки країн-реципієнтів. Грудень 2022. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Migration_impact_2022-12-15.pdf (дата звернення: 13.11.2023)
39. Beneficiaries of temporary protection at the end of the month by citizenship, age and sex – monthly data. Eurostat. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/migr_asytpsm_custom_8397_216/settings_1/table?lang=en (дата звернення: 13.11.2023)
40. Estimated net migration figures in Europe in 2023, by country. URL: <https://www.statista.com/statistics/686124/net-migration-selected-european-countries/> (дата звернення: 27.01.2024)
41. Refugees will lift economy's potential, but challenges remain. Research Briefing. Poland. 12 May 2022. URL: <https://www.oxfordeconomics.com/wp-content/uploads/2022/05/Poland-Refugees-will-lift-economys-potential-but-challenges-remain.pdf> (дата звернення: 13.11.2023)
42. UNHCR Ukraine. Border Monitoring: International border crossing points. URL: <https://www.unhcr.org/ua/en> (дата звернення: 25.01.2024)
43. Knowledge Centre on Migration and Demography (KCMD) Data Portal. Knowledge Centre on Migration and Demography. 2023. URL: https://migration-demography-tools.jrc.ec.europa.eu/atlas-migration/country-profiles?selection =EU27_2020#POP_MIG (дата звернення: 19.11.2023)

44. Куревіна І. О. Сучасна міграційна політика України в контексті посилення транскордонного співробітництва із країнами ЄС. *Механізми взаємодії суб'єктів економічних відносин у транскордонному просторі*. 2013. Вип. 4 (102). С. 275-280
45. Mediterranean Update: Ship wrecks off Libya, Greece, Missing Migrants Project. URL: <https://www.iom.int/news/mediterranean-update-shipwrecks-libya-greece>. (дата звернення: 03.11.2023)
46. Migrant integration statistics - regional labour market indicators. Eurostat. 2023. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migrant_integration_statistics_-_regional_labour_market_indicators#Employment_rate (дата звернення: 17.11.2023)
47. International Migration Outlook 2022. Organisation for Economic Cooperation and Development. 2023. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/30fe16d2-en/index.html?itemId=/content/publication/30fe16d2-en> (дата звернення: 23.02.2024)
48. Світличний А. Тенденції міграційної політики Європейського Союзу. *Соціально-економічні виклики та можливості глобалізації: матеріали міжнар. наук.-практ. конф 5 березня 2024 р. Одеса, 2024. С. 52-55*
49. Dewan, S., 2018. *Wired for Work: Exploring the Nexus of Technology & Jobs*”, Working Paper commissioned by the Group of 24 and Friedrich-Ebert-Stiftung New York. URL: https://www.g24.org/wpcontent/uploads/2018/12/Sabina_Dewan_Wired_for_Work_FINAL.pdf (дата звернення: 16.03.2024)
50. Юденкова О. П. Дослідження щодо ситуації та трендів сучасних навичок на ринку праці: Україна, світ. *Соціокомунікаційна наука в парадигмі смислових трансформацій: суспільні виклики, тренди освіти і професійної діяльності: тези III міжн. наук.-практ. онлайн-конф. 19 травня 2023 року*. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/735358/1/%D0%AE%D0%B4%D0%B5%D0%B>

[D%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B8_19.05.2023.pdf](#) (дата звернення: 10.12.2023)

51. International Labour Office, 2023. World Employment and Social Outlook: Trends. Geneva : International Labour Office. URL: <https://researchrepository.ilo.org/esploro/outputs/report/995238193202676> (дата звернення: 10.12.2023)
52. Сокуренко В.А., Хрякова Н.О. Міграційна політика ЄС: сучасні парадигми. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2021. Серія ПРАВО. Випуск 63. С. 239-244
53. Мульска О., Сорочак О. Удосконалення політики регулювання міграційних процесів в умовах соціально-економічної нестабільності: інституціональний підхід. *Інновації та сталий розвиток*. 2023. Випуск 2. С. 18-30
54. Конституція України : Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. ВВР. 1996. № 30. Ст. 141; поточна ред. від 01.01.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 22.03.2024)
55. Голуб В. Міграційні процеси як чинники, що впливають на стабільність розвитку держави. *Проблеми сучасної поліцейстики: тези доп. III наук.-практ. конф.* Вінниця, 2023. С. 175-178
56. Атаманюк Р. Вплив міграційних процесів на світовий ринок праці. *Журнал «Наукові інновації та передові технології»*. Серія «Економіка», № 2(30). 2024. С. 757-772
57. Македон В. Оцінка процесів та макроекономічних наслідків міжнародної трудової міграції в умовах глобальної економіки. Електронний журнал: *Економіка та суспільство*, (35). 2022. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1073> (дата звернення : 15.11.2023)
58. Оласюк К. Аналіз міграційних тенденцій у світі. *Міжнародна економіка в умовах кліматичних змін: пандемічний та постпандемічний період*: зб.

- тез доп. II Міжнар.наук. - практ. конф. ст. та мол. вчених (27 квітня 2023 р.). Тернопіль, 2023. С. 159-161
59. Пищуліна О., Юрчишин В. Міграційні прояви та впливи – уроки для України: Аналітична доповідь. Центр Разумкова. Травень 2023 р. URL : <https://razumkov.org.ua/images/2023/05/09/2023-MATRA-I-KVARTAL-5.pdf> (дата звернення: 09.04.2024)
60. Воронко О. Вплив глобалізації на міжнародну міграцію робочої сили. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету: Економічні науки*. Львів, 2023. №73. С. 69-72
61. Цимбалюк І., Хомюк Н., Зелінська О. Міграція робочої сили в Україні: виклики для управління та мотивації персоналу під час війни. *Економіка та суспільство*, (54). 2023. URL: <http://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2783> (дата звернення: 09.04.2024)
62. Human flight and brain drain. Country ranking. URL: https://www.theglobaleconomy.com/rankings/human_flight_brain_drain_index/ (дата звернення: 09.04.2024)
63. Закон України Про основні засади державної міграційної політики України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JF56900A?an=3> (дата звернення: 17.03.2024)
64. Common European asylum system. European Union. 2023. URL: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/asylum/common-european-asylum-system_en (дата звернення: 09.04.2024)

ДОДАТКИ

Додаток А

Підходи концептуального трактування державного регулювання

Назва підходу	Характеристика
інструментальний	Згідно цього підходу важливими є форми і методи державного втручання в процеси, а загальна стратегія, політика і тактика є допоміжними елементами.
середовищний	Цей підхід ґрунтується на трактуванні державного регулювання як сукупності заходів органів влади, здійснення яких забезпечує формування (зміну) економіко-правового середовища господарської діяльності в тій чи іншій сфері суспільних відносин.
антикризовий	Він доповнює середовищний, оскільки передбачає планування і здійснення заходів, орієнтованих на недопущення реалізації ризиків та загроз, настання і розвитку кризових ситуацій.
методичний	Підхід, що зводиться до пізнання системи, розуміння законів, принципів та основ функціонування держави і розвитку, а, відтак, володіння органами державного управління певними навиками і компетентностями, які дозволяють своєчасно приймати вірні виважені рішення, здатні змінювати структурні характеристики.
ресурсно - функціональний	Підхід, при якому державне регулювання розглядають зі позиції належного виконання владою функцій управління з достатнім для цього ресурсним забезпеченням, причому не лише фінансовим, але й інституційним, кадровим, матеріально-технічним та ін. Зокрема це аналіз, планування, програмування, організація, мотивація, регулювання окремих сфер та аспектів, моніторинг, контроль. Цей підхід набув широкого поширення у країнах з розвинутою економікою.
новітньо - інституційний	Його особливістю є те, що функції та завдання з формування і реалізації заходів, які забезпечують необхідні зміни в економіці, реалізуються не тільки державними структурами. До політики залучаються організації громадянського суспільства, бізнес-асоціації, суб'єкти ринкової інфраструктури, міжнародні організації, між якими розподіляються регулюючі ролі, що дозволяє впроваджувати більш комплексний і системний підхід до вирішення глобальних та макроекономічних завдань.

Джерело: розроблено автором на основі [16, с.131-132]

Характеристика щодо формування міграційних потоків у межах ЄС

Напрями	Країни-донори	Країни-реципієнти	Характеристика маршруту	Регулятивні заходи
Східносередземноморський маршрут	Сирійська Арабська Республіка, Ірак, Афганістан	Греція, Кіпр, Болгарія	<p>Міграційний потік виник в наслідок військових дій у Сирії (активні дії з 2015 року), Іраку (з 2003 року) та Афганістані (з 2001 року).</p> <p>Найбільш простий, дешевий та безпечний маршрут в Європу.</p> <p>Є два способи дістатися пункту призначення: наземний і морський.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Посилене фінансування прикордонного та приморського контролю зокрема з боку Греції; ➤ Фінансова співпраця з Туреччиною як «міграційного щита» для нелегальної міграції до ЄС; ➤ Створення Організації ЄС для біженців, що діє на території Туреччини.
Західносередземноморський маршрут	Марокко, Алжир	Іспанія	<p>Маршрут виник в наслідок диференціації між Іспанією з більш конкурентними заробітними платами та іншими африканськими країнами, що є менш економічно потужними.</p> <p>Нерегулярні прибуття до Іспанії через Середземне море або суходолом до іспанських анклавів Сеута та Мелілья в Північній Африці.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Посилення зусиль Марокко щодо боротьби з нелегальною міграцією; ➤ Співпраця між Марокко, Іспанією та ЄС; ➤ Посилення контролю за кордонами зі сторони Іспанії, Алжиру та Марокко.
Західноафриканський	Марокко, Західна Сахара, Мавританія, Сенегал, Гамбія, Туніс	Іспанія (Канарські острови)	<p>Мігранти вирушали у небезпечні подорожі вздовж узбережжя Західної Африки, щоб дістатися до Канарських островів.</p> <p>Маршрут виник також в наслідок диференціації.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Ухвалення програми «Партнерство в країнах транзиту» між ЄС та країнами Африки; ➤ Формування Надзвичайного цільового фонду ЄС для країн Африки (EUTF для Африки).

Продовження дод. Б

Централносереземноморський маршрут	Лівія, Алжир	Італія, Мальта	<p>Міграційний маршрут виник в наслідок подолання наслідків військових дій у Лівії, історичного аспекту (колонізації).</p> <p>Мігранти вирушають у довгі, небезпечні подорожі з Північної Африки, щоб перетнути Середземне море і дістатися до Європи. Вони проїжджають транзитом через Лівію на шляху до Європи. Це сприяло розвитку мереж контрабанди та торгівлі людьми в Лівії.</p> <p>Значний вплив мало й позиціонування Італії та Мальти, як економічно потужних країн, з більш конкурентними зарплатами та купівельноспроможним населенням.</p> <p>Шукачі притулку, що прибувають до Італії, також рухаються в сторону Німеччини та Швеції, проходячи через Австрію.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Збільшення підтримки зі сторони ЄС лівійської берегової охорони, гуманних умов прийому та добровільного повернення до країн походження мігрантів, що опинились у лівійській місцевості; ➤ Спільні навчання берегової охорони ЄС та Лівії; ➤ Підтримання програм добровільного повернення; ➤ Підтримка ЄС місцевих громад в Лівії.
------------------------------------	--------------	----------------	--	--

Джерело: сформовано на основі [19]

Основні напрямки вдосконалення міграційної політики ЄС

Напрямок	Вирішення
1	2
Більш справедливий розподіл мігрантів	Створення більш справедливої системи обробки і розміщення шукачів притулку, беручи до уваги можливості і ресурси кожної країни-члена. Це може передбачати перегляд Дублінського регламенту та запровадження більш гнучкого, скоординованого підходу до переміщення та розселення.
Зміцнення зовнішніх кордонів	Інвестиції в модернізацію своїх зовнішніх кордонів, вдосконалення технологій спостереження та посилення ролі прикордонної служби ЄС Frontex, що допоможе зменшити кількість нелегальних перетинів кордонів і запобігти торгівлі людьми, зберігаючи при цьому легальні канали міграції.
Інтеграційна політика	Інвестування в ефективні інтеграційні програми, які забезпечують мовну підготовку, освіту та послуги з працевлаштування, щоб допомогти мігрантам стати самодостатніми та соціально інтегрованими. Це може включати ініціативи з наставництва, інформаційно-просвітницькі програми в громадах та цільове фінансування.
Усунення першопричин	Активізація зусиль, спрямованих на усунення першопричин міграції, таких як конфлікти, бідність та зміна клімату, за допомогою дипломатії, допомоги у розвитку та ініціатив з розбудови миру. Це допоможе зменшити кількість людей, змушених покинути свої домівки, і сприятиме сталому розвитку в країнах походження.
Комунікація та інформування громадськості	Участь у комунікаційних стратегіях, щоб інформувати громадськість про переваги міграції, розвіювати хибні уявлення і формувати емпатію до мігрантів. Це може включати кампанії, спрямовані на просування міжкультурного діалогу, різноманітності та позитивного внеску мігрантів у європейське суспільство.
1	2
Посилення співпраці з третіми країнами	Розвиток партнерства з країнами походження і транзиту для усунення першопричин міграції, сприяння сталому розвитку та покращення управління міграцією. Це може включати програми з розбудови потенціалу для управління кордонами, управління міграцією та захисту біженців.
Зміцнення верховенства права	Забезпечення поваги верховенство права і захисту права мігрантів, у тому числі тих, хто шукає притулку. Це включає в себе дотримання Женевської конвенції, забезпечення доступу до послуг адвоката, а також запобігання утискам або колективним висилкам. ЄС також повинен посилити свої механізми моніторингу, щоб гарантувати дотримання основних прав на кордонах.
Заохочення легальних шляхів міграції	Створення більшої кількості можливостей для легальної міграції, таких як робочі візи, програми возз'єднання сімей та стипендії, допоможе зменшити привабливість нелегальних міграційних маршрутів і сприятиме безпечнішій та більш впорядкованій міграції.

Продовження дод. В

Підтримка інтеграції мігрантів	Додаткове фінансування і технічна допомога країнам-членам для сприяння інтеграції мігрантів. Це може включати такі заходи, як мовні курси, професійне навчання та визнання кваліфікацій.
Захист прав мігрантів	Відстоювання права мігрантів, в тому числі тих, хто шукає притулку, і забезпечення їх захисту від експлуатації, насильства та дискримінації. Це передбачає дотримання законів і стандартів ЄС, підтримку організацій громадянського суспільства та притягнення винних до відповідальності.
Вирішення середземноморської кризи	Важлива тісна співпраця з країнами, що межують з Середземним морем, для вирішення складних проблем, що спричиняють міграцію в регіоні. Це може передбачати посилення співпраці у сфері управління кордонами, пошуково-рятувальних операцій та усунення першопричин міграції в країнах, що переживають конфлікт або політичну нестабільність.
Розробка довгострокового бачення	ЄС повинен сформулювати чітке, довгострокове бачення міграційної політики, що враховує демографічні тенденції, глобалізацію та зміну клімату. Це бачення має ґрунтуватися на європейських цінностях і сприяти сталому розвитку, соціальній згуртованості та економічному зростанню

Джерело: сформовано автором на основі [52]